

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Юридичний факультет

Кафедра Історії та археології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної випускної роботи

освітній ступінь магістр

спеціальності 032 – «Історія та археологія»

на тему: **ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ**

Виконав: студент групи ІАІ-22дм

Біда І.А.

.....

(підпис)

Керівник: Сапицька О.М.

.....

(підпис)

Т.в.о. завідувача кафедри:

Сапицька О.М.

.....

(підпис)

Рецензент Мезеря О.А.

(прізвище та ініціали)

Київ-2023

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет _____ Юридичний _____

Кафедра _____ Історії та археології _____

Освітній ступінь _____ магістр _____
(бакалавр, магістр)

Спеціальність _____ 032 «Історія та археологія» _____
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. завідувача
кафедри

Сапицька О.М. _____

“ _____ ” _____ 2023
року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ВИПУСКНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Біди Івана Андрійовича _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Інтернаціоналізація публічної історії»

Керівник роботи _____ Сапицька Олена Михайлівна, к.і.н., доцент _____,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджений наказом університету від “30” жовтня 2023 року № 48/14.06

2. Строк подання студентом роботи _____ 11 листопада 2023 р. _____

3. Вихідні дані до роботи: На основі аналізу відібраного масиву джерел та літератури визначити та розкрити основні способи, напрямки та методи інтернаціоналізації публічної історії.

4.Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) – Джерела та історіографія проблеми (Джерельна база, Історіографічний огляд, Висновки), Публічна історія та її джерела, Усна історія, Колекції та музеї, Архівні фонди, Цифрові ресурси як засіб інтернаціоналізації публічної історії, Вхідження національної складової публічної історії у міжнародний простір, Соціально-культурна складова, Економічна складова, Політико-правова складова, Практики створення історичних наративів, Висновки, Список використаних джерел та літератури.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Сапицька О.М.		
2	Сапицька О.М.		
3	Сапицька О.М.		
4	Сапицька О.М.		

7. Дата видачі завдання _____ 31 жовтня 2023 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної випускної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Аналіз джерел та літератури за темою	31.10.2023-05.11.2023	
2	Робота над вступом та першим розділом	06.11.2023-11.11.2023	
3	Робота над другим розділом	12.11.2023-15.11.2023	
4	Робота над третім та четвертим розділами	16.11.2023-20.11.2023	
5	Робота над висновками	21.11.2023-24.11.2023	
6	Оформлення списку використаної літератури	25.11.2023-26.11.2023	
7	Технічне оформлення роботи	27.11.2023-30.11.2023	
8	Здача роботи на кафедру для перевірки науковим керівником	01.12.2023	
9	Завантаження роботи для перевірки на плагіат	11.12.2023	
10	Захист кваліфікаційної випускної роботи магістра	13.12.2023	

Студент _____ **І.А.Біда** _____
(підпис) (ініціали і прізвище)

Керівник роботи _____ **О.М.Сапицька** _____
(підпис) (ініціали і прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	10
1.1. Джерельна база.....	10
1.2. Історіографічний огляд.....	12
Висновки до Розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНА ІСТОРІЯ ТА ЇЇ ДЖЕРЕЛА	25
2.1. Усна історія	25
2.2. Колекції та музеї.....	31
2.3. Архівні фонди	35
2.4. Цифрові ресурси як засіб інтернаціоналізації публічної історії.....	46
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. ВХОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ У МІЖНАРОДНИЙ ПРОСТІР	53
3.1. Соціально-культурна складова	53
3.2. Економічна складова.....	61
3.3. Політико-правова складова	66
Висновки до Розділу 3.....	71
РОЗДІЛ 4. ПРАКТИКИ СТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНИХ НАРАТИВІВ	73
Висновки до Розділу 4.....	90
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	101

ВСТУП

XXI століття стало епохою віртуальності, цифровізації та викликів, зокрема, для гуманітарного знання. З'явилися нові форми роботи з минулим, нові методологічні підходи досліджень цього минулого, нові форми фіксації інформації. Вже складно розділити теоретичне знання та його практичну реалізацію, чи не щодня ми спостерігаємо трансформацію форм історії – від академічної аудиторії до історичних мемів. Цей простір «існування» історії стає одночасно і знанням, і розвагою, і пропрацюванням минулого, і маніпулятивною технологією тощо. А поширення історичного знання неакадемічними методами можна визначити як публічну історію. Вона відрізняється від історії альтернативної та популярної, вона вимагає нового способу осмислення. Тобто, можна розглядати публічну історію як переклад академічного знання про історію в зрозуміліші форми, зокрема медійні та культурні.

Запропонований у Сполучених Штатах Америки в 1970-х роках термін «публічна історія» зараз використовується в різних частинах світу.

Незважаючи на загальний інтерес до минулого, історичні перспективи та історична методологія часто залишаються обмеженими в публічних дебатах. Інтернаціоналізація публічної історії передбачає розширення масштабів історичних наративів і перспектив за межі національних кордонів, визнання глобального взаємозв'язку та сприяння більш комплексному розумінню історії.

Публічна сфера, на наш погляд, це та сама царина, де на основі колективної пам'яті, народної ментальності і відбуваються найбільш руйнівні маніпуляції історичною фактологією.

Розвиток публічної історії у вітчизняному просторі пов'язаний з розвитком нації, і тому важливо вивчати механізми, за допомогою яких такі абстрактні ідеї, як, наприклад, нація, можуть бути творчо передані. Це має допомогти широкому загалу зрозуміти, як створюються різні колективні ідентичності, створюються нові колективні спогади або відроджуються старі в публічних історичних дебатах. Нажаль, навіть на прикладі минулого століття, ми можемо бачити безліч

прикладів, коли партійні діячі вигадували чи спотворювали історію нашої країни, намагалися знищити українське національне минуле, формуючи фальшиву колективну суспільну пам'ять, а сучасні політики сусідньої країни тепер використовують цю фальшиву історичну пам'ять у власних загарбницьких планах щодо України.

Як показують нам архівні документи радянського періоду, вигадування цих міфів і стереотипів – вкорінених і похованих у пам'яті – незмінно вимагає спотворення історичних записів, а також свідчень про сучасні політику події.

Хотілося б навести знаменитий вислів видатного українського історика, який, на наш погляд, дуже багато робить для відтворення історичної правди в Україні, для українців і для того, щоб весь світ знав, наскільки для нас важливо, щоб міжнародна спільнота також знала історичну правду про злочини радянського режиму в Україні – Ярослава Грицака: «Існування кожної нації залежить від її пам'яті. Забери в неї пам'ять – і вона втрачає здатність до самостійної дії. Спочатку нація сама забуває про себе, а потім про неї починає забувати світ [54]».

У той час як у 1980-х роках публічна історія здебільшого сприймалася як застосування – через консультування – історії до сучасних проблем, сучасна інтернаціоналізація складається з різноманітних місцевих і національних підходів до цієї галузі.

Отже, з розповсюдженням цифрових технологій публічна історія стає все більш міжнародною, але сама її галузь залишається важкою для вичерпного визначення, тому тема магістерського дослідження є **актуальною** для вітчизняного освітньо-наукового та публічного простору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційне магістерське дослідження виконано відповідно до навчальних та наукових планів кафедри, зокрема в контексті дисциплін «Публічна історія та історична політика», «Digital History», «Методологія та організація наукових досліджень», «Міжгалузеві підходи до вивчення історії» та «Сучасна методологія історичних студій».

Мета магістерського дослідження - На основі аналізу відібраного масиву джерел та літератури визначити та розкрити основні способи, напрямки та методи інтернаціоналізації публічної історії.

Для розкриття мети магістерського дослідження ми поставили наступні **завдання**:

- проаналізувати джерела та історіографію питання у вітчизняному та закордонному науковому та публічному просторі для аналізу стану розробки питання та відбору масиву джерел та історіографії для розкриття мети нашого дослідження;
- надати пояснення, що таке «публічна історія»;
- окреслити джерела публічної історії та розкрити сутність та роль кожного джерела;
- визначити, як мобільність людей у сучасному світі та широке поширення цифровізації вплинули на сферу розповсюдження, сприйняття та засвоєння як національних історій, так і історії глобальних та локальних цивілізацій в контексті історії усього людства;
- показати сучасне входження складових публічної історії національних рівнів до міжнародного простору;
- висвітлити основні сучасні практики створення історичних наративів;
- визначити основні способи інтернаціоналізації публічної історії;
- надати рекомендації щодо напрямків для подальших досліджень у сфері публічної історії.

Об'єктом даного дослідження є сфера публічної історії.

Предмет дослідження – розширення та введення національних історій до міжнародного формату у розрізі публічної історії.

Методи дослідження.

Основним методологічним підґрунтям нашого дослідження є принципи об'єктивності та історизму, логічності викладеного матеріалу. Магістерська робота має міждисциплінарний характер та містить методики не лише історичного дослідження, а й використання цифрових інструментів і технологій

для відображення історичних тенденцій і забезпечення більшого доступу до історичних ресурсів онлайн.

Також у роботі залучені окремі методики з психології для ілюстрації впливу емоцій на сприйняття цільовою аудиторією історичного контенту. Ще представники Школи «Анналів» звертали увагу на різну швидкість перебігу різних історичних процесів, виділяючи три типи історичного часу: швидку, середню та повільну історію. «Швидка» історія – це політична історія, де ситуація може змінюватися щодня; «середня» історія - це соціально-економічна історія, де відбуваються повільніші процеси, а «повільна» історія - це історія ментальностей, які найменше зазнають змін.[95] Публічна сфера, на наш погляд, це та сама царина, де на основі колективної пам'яті, народної ментальності і відбуваються найбільш руйнівні маніпуляції історичною фактологією.

В контексті дослідження інтернаціоналізації публічної історії, ми вважаємо за потрібне акцентувати, що важливо відрізнити історію від пам'яті, як такої, та навіть історичної пам'яті, оскільки це дуже різноманітні культурні процеси. Насправді такі сфери пам'яті, як, наприклад, назви наших вулиць, площ, публічних місць чи національних свят, зазвичай пов'язані з процесами націєтворення та національного вшанування пам'яті, тоді як історія є науковою концептуалізацією минулого, цивілізаційного, соціального, економічного, політичного чи культурного минулого. Як наслідок, академічна історія не наголошує на жодних моральних, культурних, релігійних чи національних цінностях, але пояснює минулі процеси за хронологічним (лінійним), чи тематичним принципом.

Маючи справу зі складними людськими суспільними процесами, завжди унікальними для свого часу та місця, дослідник питань публічної історії має бути відкритим до різних інтерпретацій подій, розглядаючи різні аспекти та розглядаючи ту саму подію з різних кутів. Саме сукупність різних точок зору, може дати краще розуміння історичної події (особи тощо), разом показуючи складність людського життя та суспільства.

Наукова новизна полягає у тому, що на основі аналізу обраної нами історіографічної та джерельної бази дослідження, а також висновків магістерської роботи були визначити основні способи інтернаціоналізації публічної історії, надані рекомендації щодо напрямків для подальших досліджень у сфері публічної історії, особливо у контексті сучасного стану цифровізації історії в Україні та потреби ширшого залучення українського соціуму до вивчення української історії в контексті світової історії.

Апробація. Основні положення й висновки магістерської роботи доповідалися та обговорювалися на засіданні кафедри історії та археології СНУ ім. Даля.

Окрім того, результати дослідження апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, молодих вчених «Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства», 24-25 листопада 2023 р., Київ, тези «Сучасні тенденції розвитку практик публічної історії».

Практичне значення одержаних результатів. Результати, одержані під час написання магістерської роботи, можуть бути використані для підготовки історичних проєктів різноманітного спрямування та адаптації їх до поширення у публічному просторі, а також для формування певних аспектів української історичної політики і ознайомлення українського суспільства з можливостями самостійного отримання історичних знань за допомогою мережі Інтернет. Матеріали цього дослідження можна використовувати для написання тематичних доповідей на вітчизняні та міжнародні наукові конференції.

Висновки нашого кваліфікаційного дослідження можуть бути підґрунтям для написання інших досліджень, з огляду на певний брак у вітчизняній історіографії спеціалізованих наукових доробків, присвячених розширенню меж публічної історії від національного рівня до міжнародного.

Структура та обсяг дослідження. Магістерське дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів з підрозділами, висновків, списку використаних

джерел та літератури (95 позицій на 9 сторінках). Загальний обсяг магістерського дослідження становить – 109 сторінок, з них основного тексту – 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

1.1. Джерельна база

Джерельна база нашого дослідження становить цифровий комплекс первинних та вторинних джерел. За логічним принципом ми розділили їх на кілька категорій.

До першої категорії ми віднесли державні документи, а саме: Закон України «Про музеї та музейну справу» (редакція від 07.09.2023) [59]; Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (редакція від 02.07.2023) [60]; Положення «Про музейний фонд України», затверджений Постановою КМУ «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» № 1147 від 20.07.2000 (редакція 08.07.2021) [76].

До другої категорії ми віднесли офіційні сайти державних та громадських організацій та асоціацій, що регулюють питання супроводу всіх аспектів існування та розвитку публічної історії, як комплексу різноманітних напрямків діяльності науковців, політиків, волонтерів та громадськості у цій сфері: American Association for State and Local history [2]; International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property [21]; International Council on Monuments and Sites [22]; International Union for Conservation of Nature [23]; The International Federation for Public History [41]; UNESCO World Heritage Committee [45]; Національна Рада з публічної історії (США) [70]; Український інститут національної пам'яті [88]; Центральні державні архівні установи України [92]; Обласний державний архів Дніпропетровської області [74].

До третьої категорії ми віднесли цифрові відбитки фізичних музеїв: Національний музей Голодомору-геноциду [72]; Національний музей історії України [73]; Український музей (Нью-Йорк, США) [89]; Український національний музей (Чикаго, США) [90]; Музей історичних коштовностей [67]; Музей однієї вулиці [68]; Музеї України [66]; Національний музей американської історії [71]; The National Museum of Iceland [43]; The National Museum of Finland

[42]; The British Museum [40]; National Museum of India [30]; National Museum of Japan [31].

До четвертої категорії ми віднесли цифрові наукові, освітньо-публічні та інформаційні ресурси, платформи та проекти, спрямовані на створення, поширення та використання історичних знань у публічній сфері: Historypin [19]; Дарвін-онлайн [56]; Істографія [63]; Спільнота AskHistorians на платформі reddit [86]; Wikipedia [47]; Віртуальний музей Жіночої та гендерної історії [52].

До п'ятої категорії ми віднесли історичний відеоконтент з документальною складовою з україномовного сегменту платформи Youtube: Проект «Ukrainer» [77]; Проект «ім.Т.Г.Шевченко» [78]; Проект «Історія без міфів» [79]; Проект «Історія на карті» [80]; Проект «Останній Капіталіст» [81]; Проект «Хашці» [82]; Проект «Ціна Держави» [83].

До шостої категорії ми віднесли цифровий інструментарій та ресурси для самостійних історичних досліджень користувачів: Інтернет-проект «Національний банк даних жертв політичних репресій радянської доби в Україні» [62]; Електронна бібліотека Інституту всесвітньої історії НАН України [57]; Електронна бібліотека Інституту історії України НАН України [58]; Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України [69].

До сьомої категорії відносяться інтерв'ю: Володимир Склокін: «Держава творить національну пам'ять, але забуває про різноманіття спогадів регіонів». Інтерв'ю (2019) [53].

У восьму категорію ввійшла статистика - World Heritage List Statistics [50].

До дев'ятої категорії, яка відображає вже вторинні джерела, ми віднесли ревію та збірники тез: Apostolopoulos P. (2022) Review of Serge Noiret, Mark Tebeau, and Gerben Zaagsma (ed.), Handbook of Digital Public History (Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2022) [3]; Salvanou E. (2020) "James B. Gardner and Paula Hamilton (eds.), The Oxford Handbook of Public History". *Historia* 19 (1) [39]; Weiss M. (2017) *Discussing Public History: A Review* [46]; *istPUBLICA: Публічна історія в Україні та світі: Матеріали науково-практичної*

конференції, м. Київ, 25 жовтня 2019 року. – Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. – 64 с.[24].

Доступ до усіх відібраних нами джерел мають усі користувачі мережі Інтернет по усьому світу, що робить їх універсальним інструментом для розповсюдження історичних знань серед людської спільноти планетарного масштабу.

У інформаційний вік з широким розповсюдженням цифрових технологій, з огляду на велику сучасну популярність у світі тематики «публічна історія», у цій сфері існує дуже велика кількість організацій, асоціацій, об'єднань, цифрових проєктів, - і у рамках одного магістерського дослідження ми не можемо охопити всі, тому з великої множини обирали найбільш показові та інформативні, на наш погляд, джерела для комплексного розкриття поставлених у роботі завдань.

1.2. Історіографічний огляд

Весь масив історіографії нашого дослідження ми, передусім, аналізували не лише з точки зору репрезентативності, фундаментальності та відповідності до поставлених завдань нашого дослідження, але й з точки зору глибини розкриття тих тем, яким присвячена кожна публікація. Саме ці ключові глибинні праці ми хотіли більш детально проаналізувати у цьому підрозділі, тому, що, на жаль, більшості з позицій відібраної нами історіографії, немає в українському перекладі. А ті питання сфери публічної історії, що розкриті в аналізованих нами англійських джерелах, ми вважаємо дуже важливими для усвідомлення українським загалом.

Це не просто «історична література», на наш погляд це справді глибинні дослідження, подекуди філософськи, на загальну тему – чому соціум саме так, а не інакше сприймає певні моменти і свої, і загальносвітової історії; і що зробити для того, щоб історична політика в кожній країні не нав'язувалася зверху зацікавленими політичними елітами, а громадяни кожної країни, кожного міста, населення кожної історичної пов'язаної між собою території були активними

учасниками формування історичної політики своєї країни та відповідальними носіями історичної пам'яті своєї нації.

«Оксфордський довідник з публічної історії»[44] досліджує зародження та розвиток міжнародної публічної історії та представляє різні критерії її інтернаціоналізації від 1970-х років до недавнього створення Міжнародної федерації публічної історії. У ньому подано огляд визначень і ключових понять, які є основою публічної історії, а також досліджуються теоретичні питання, наприклад, що означають «громадськість» і «громадськість» у галузі, активність та застосування історії, представлено популярність інтересу до минулого та множення інтерпретацій, що походять від революції в комунікації. Цей підручник показує, як історики можуть брати участь у суспільному розумінні минулого. Історики мають зіграти певну роль, але ця роль пов'язана з низкою зобов'язань. Це сприяє переоцінці традиційної ролі істориків, а також їхніх стосунків із безліччю акторів, залучених до створення історичних наративів. Підручник містить чотири частини: про дискусії, джерела, продукцію та співпрацю в публічній історії.

Книга «Посібник з цифрової публічної історії» під редакцією Сержа Нуаре, Марка Тебо та Гербена Заагсми [36] містить систематичний огляд сучасного стану міжнародних досліджень цифрової публічної історії. Індивідуальні дослідження всесвітньо відомих публічних істориків, цифрових гуманістів та цифрових істориків висвітлюють центральні питання в цій галузі та представляють критичний звіт про основні досягнення публічної історії, дослідницьку діяльність і практики з громадськістю та їх цифровий контекст.

Більшість авторів працюють в університетах та установах різних країн західного світу, Сполучених Штатів, Канади, Великобританії, Швеції, Норвегії, Італії, Люксембургу, Німеччини, Франції, Бельгії, Іспанії та Швейцарії. Оскільки за останнє десятиліття публічна історія значно інтернаціоналізувалася, було б корисно побачити більше міркувань про цифрову публічну історію від науковців і практиків з Австралії, Азії, Латинської Америки та Південної Африки.

У посібнику застосовано міжнародний і порівняльний підхід, розглядається історичний розвиток галузі, зосереджується на технічній основі та використанні конкретних цифрових медіа та інструментів. Крім того, посібник аналізує зв'язки з місцевими спільнотами та різними громадськостями в усьому світі під час цифрової діяльності з минулим, вказуючи напрямки майбутніх досліджень і викладацької діяльності.

Цей «Посібник з цифрової публічної історії» створює міст між цифровою та публічною історією. Редактори називають цю взаємодію Digital Public History (DPH) і, як вони пояснюють у вступі, DPH «передбачає поєднання академічних знань історії з сучасними практиками цифрової комунікації для залучення минулого, одночасно включаючи створений користувачами контент і ділючись повноваженнями з громадами та громадськістю [36,с.3]». Розділи посібника організовано за різними категоріями: історіографія, контекст, найкращі практики та технології.

Перша категорія включає набір есе про історіографічні практики та традиції, які характеризують суспільну історію та цифрову гуманітаристику: Анаклет Понс досліджує історіографічні основи DPH. Він простежує коріння цифрової історії до трьох піонерів: Пола Отлета, Ванневара Буша та Роберто Буси, а коріння суспільної історії – до оригінальної північноамериканської моделі, місцевої історії, популярної історії та усної історії. Серж Нуаре розглядає концепцію «краудсорсингу», досліджує літературу, пов'язану з цією концепцією, і представляє різні проекти DPH щодо краудсорсингу та контенту, створеного користувачами. Нуаре також досліджує концепцію спільної влади та те, як громадські історики використовували її в проектах DPH. Мері Ларсон пропонує думати про цифрові технології не лише про триумфи та спрощені можливості. Вона розглядає численні питання, пов'язані з дисбалансом влади, які характеризують як публічну, так і усну історію, і обговорює, як ми можемо зробити обидві сфери більш інклюзивними. К'яра Бонаккі знайомить нас із цифровою публічною археологією та представляє її зв'язок із сусідніми галузями та дисциплінами. Софі Гебейл зосереджується на Інтернеті та аналізує, як

минуле використовується для конструювання ідентичностей. Джошуа Макфадьєн вивчає, як публічні та цифрові гуманітарні науки змінили людські зустрічі з природним середовищем. Емілі Естен досліджує музейні ініціативи, які використовують цифрові технології для залучення колекцій та аудиторії, зосереджуючись на трьох вимірах, розбудові спільноти, розширенні колекцій та досвіді залучення. Крім того, П'єр Муньє досліджує зростаючий відкритий доступ до монографій і журналів про історію в поєднанні з новими формами спілкування, такими як журнали відкритих даних і академічні блоги. Марчелло Равведутто досліджує зв'язок між минулим і сьогоденням, щоб проаналізувати сприйняття часу в цифрову еру. Нарешті, Андреас Фікерс пропонує концепцію «цифрової герменевтики» для дослідження «зони торгівлі» цифрової публічної історії, де нові цифрові методи зустрічаються з епістемологічними традиціями історії.

Друга група есе досліджує численні виміри практики ДРН. Тревор Оуенс і Джессі Джонстон досліджують збіг потреб і практик між громадськими істориками та архівістами. Вільям С. Уокер обговорює, як проекти публічної історії в музеях можуть стати успішними з точки зору освіти, інтерпретації та охоплення. Мікеланджела Ді Джакомо та Лівіо Каррер досліджують, як музеї змінили свою увагу з колекціонування на оповідання. Крім того, Марі Вяльятага досліджує практики цифрової публічної історії, які бібліотеки використовують для залучення громадськості, як-от краудсорсинг транскрипцій, вмісту та даних зображень. Рабеа Ріттгерод досліджує значення публікації в нашу цифрову епоху, а точніше, публікації публічної історії. Міллс Келлі вивчає поточний стан викладання цифрових технологій.

Друге видання «Публічна історія: підручник практики» Т.Каувіна [8] пропонує оновлений путівник щодо багатьох можливостей і викликів, з якими практики публічної історії можуть зіткнутися в цій галузі. Дослідник пише, що історики можуть відігравати динамічну та важливу роль у сприянні громадському розумінню минулого, а ті, хто працює у сфері збереження історичних пам'яток, у музеях та архівах, в державних установах, як

консультанти, як усні історики або хто керує краудсорсинговими проектами, потребують дуже специфічних навичок. Ця книга поєднує теорію та практику та надає студентам і практикам інструменти для створення публічної історії в широкому діапазоні умов. Це нове видання відображає те, наскільки змінилася сфера суспільної історії за останні кілька років, коли публічна історія стала більш усталеною та міжнародною. Тому у порівнянні з першим виданням [7], було додано нові розділи про визначення, історію та міжнародний масштаб публічної історії, а також про конкретні практики та теорії, такі як історичні вигадки, цифрова публічна історія та спільна влада. Поділений на чотири розділи, цей підручник пропонує підходи, методології та інструменти для істориків та інших практиків публічної історії, щоб відігравати більшу роль у публічних дебатах і публічному виробництві історичних інтерпретацій:

- Частина I зосереджена на минулому, теперішньому та майбутньому публічної історії.

- Частина II досліджує публічні історичні джерела та пропонує огляд створення, збору, управління та збереження матеріалів (архівів, матеріальної культури, усної історії або історичних місць).

- У частині III розглядаються різні способи, за допомогою яких практики публічної історії можуть створювати історичні наративи за допомогою різних медіа (включаючи тексти, художню літературу, аудіовізуальну продукцію, виставки та перформанси).

- Частина IV обговорює можливості та виклики, з якими стикаються практики публічної історії, працюючи з різними співавторами.

Ця книга закладає основу для встановлення значущих зв'язків між історичними джерелами та широкою аудиторією, чи то в курсах з методів публічної історії, чи як ресурс для практикуючих істориків.

Як ми використовуємо наші уявні образи сьогодення, щоб реконструювати наше минуле? Моріс Гальбвакс [16] уперше звернувся до цього питання у своїй роботі про колективну пам'ять, яка закріпила його як головну фігуру в історії соціології. Цей том, перший повний англomовний переклад праць Гальбвакса про

соціальне конструювання пам'яті, заповнює велику прогалину в літературі з соціології знання. Основна теза Гальбвакса полягає в тому, що людська пам'ять може функціонувати лише в колективному контексті. Колективна пам'ять, стверджує Гальбвакс, завжди вибіркова; різні групи людей мають різні колективні спогади, які, у свою чергу, породжують різні моделі поведінки. У своїй книзі він показує, наприклад, як паломники до Святої Землі протягом століть викликали дуже різні образи подій життя Ісуса; як багаті старі родини у Франції мають пам'ять про минуле, яка різко розходиться з пам'яттю нуворишів; і чим робітничий клас побудови реальності відрізняється від побудови середнього класу.

У книзі Уте Фреверт, директорки Центру історії емоцій Інституту людського розвитку Макса Планка в Берліні, яка з 2003 по 2007 рік була професором історії в Єльському університеті, «Емоції в історії» [15], під незвичним для академічного історика кутом зору розкривається розуміння емоцій і того, як вони впливають на людську поведінку на протязі історії. Вона показує, що емоції стали об'єктом постійної індивідуальної та соціальної маніпуляції, акцентує на історичності емоцій і досліджує процеси, які вивели їх на перший план суспільного інтересу та дискусій, і як емоції сприяють засвоєнню історичних знань.

На наш погляд, ці знання важливі не лише для істориків з точки зору академічного інтересу, але й для розробників платформ, що розповсюджують історичний контент у публічну сферу, і для політиків, які маніпулюють ретельно підібраною історичною фактологією з метою максимального впливу на емоції цільових груп.

Хоча ми живемо в час, коли пам'ять, здається, втрачає вплив на спільноти, пам'ять залишається центральною для особистої, спільнотної та національної ідентичності. І хоча популярні та публічні дискурси від промов до фільмів запрошують до спільного відчуття минулого, офіційні місця пам'яті, такі як, наприклад, меморіали, музеї та місця битв, втілюють унікальні риторичні принципи.

Цьому питанню присвячена фундаментальна праця «Місця громадської пам'яті: Риторика музеїв і меморіалів» [13] - це стійкий і точний розгляд перетинів пам'яті, місця та риторики. Автори вважають, що від мнемонічних систем, нанесених на стародавню архітектуру, до меморіалів придорожніх аварій, - пам'ять і місце завжди були глибоко взаємопов'язані. Ця книга досліджує перетини пам'яті та місця через дев'ять оригінальних есе, написаних провідними дослідниками пам'яті в галузях риторики, медіа-досліджень, організаційної комунікації, історії, досліджень ефективності та англійської мови. Зосереджуючись на «офіційних» місцях пам'яті, ця колекція есе спонукає читачів замислитися над тим, як нації та місцеві громади пам'ятають історію, та як одні голоси та погляди легітимізуються, а інші применшуються або стираються.

Книга «Музейний активізм» [29] пояснює значною мірою невикористаний потенціал музеїв як ключових інтелектуальних і громадянських ресурсів для подолання нерівності, несправедливості та інших соціальних проблем.

Дослідження Чаїма Ноя [9] присвячене політичним відносинам між музеями та пам'яттю як фоном, на якому аналізується виробництво аудиторією дискурсів пам'яті. До колективної пам'яті автор підходить не як до пасивного «зберігача» інформації, а як до наборів публічних мнемонічних практик, які відбуваються в певних матеріальних і семіотичних умовах. Його аналіз був порівняльним і проводився в двох музеях єврейської історії в США та Ізраїлі. Дослідник почав з етнографічного вивчення медіа пам'яті музеїв, за допомогою якого створюється та демонструється дискурс. Потім він визначив, що риторична валюта дискурсу колективної пам'яті, яка демонструє, що дискурси пам'яті музейної аудиторії є динамічними виправленнями, які порушують інституційні формати (аннали/записи/журнали) і встановлюють голос і суб'єктивність аудиторії. Загалом, автор запропонував тресторонню типологію дискурсивних стратегій аудиторії: (1) Встановлення адресності, яка стосується самопозиціонування аудиторії або того, чи вона рефлексує на історичну нарацію музею чи «входить» у неї, безпосередньо спілкуючись з історичні особи; (2) Рецитуння, яке

стосується актів імпортування текстів у дискурс музеїв, створення нових інтертекстуальностей і заряджання як музейного дискурсу, так і цитованих текстів новими значеннями; (3) Ретаймінг, що стосується індексування різних міфічних, релігійних і національних часових рамок, які служать для вбудовування часу відвідування музею. Дослідження завершується критичним зауваженням про дефіцит підривного дискурсу відвідувачів у музеях та життєздатність колективної етнонаціональної пам'яті в Ізраїлі порівняно з транснаціональною пам'яттю про Голокост.

Цього разу Томас А. Вудс звертається до ролі та обов'язків історичних місць і музеїв перед обличчям різних інтерпретацій історії. Він запитує: «Чи повинні історичні місця відповідати бажанням і вимогам кожного відвідувача... як вони виникають? Або публічні історики та історичні адміністратори зобов'язані зберігати цілісність своїх програм і базувати їх на надійній документації та обґрунтованій інтерпретації наявних історичних даних?» Він порівнює істориків з митцями в тому, що ми намагаємося сприйняти сенс із безлічі даних та ідей. Ми узагальнюємо й наближаємось, оскільки фактично фізично не можемо повернутися назад і побачити або почути минуле, яке ми намагаємось описати та дізнатися про нього. Отже, проблема тенденції історії бути непослідовною та непередбачуваною полягає в тому, що люди завжди матимуть власні інтерпретації, які відрізнятимуться від інших.

Томас А. Вудс [48,49] аналізує, як виникають суперечності між академічною та публічною історією через відмінності в тому, що він називає перспективістською та релятивістською історією. «Перше гарантує суперечки, а друге — гармонію». Він стверджує, що «бажання привести минуле у відповідність до сучасних потреб» зрозуміле, але воно також може бути спокусливою силою для істориків, які бажають заспокоїти громадську думку, щоб розширити свою аудиторію. Загальне схвалення не є метою історії. Він стверджує, що «історичні пам'ятки призначені для ознайомлення громадськості з минулим, але вони не повинні намагатися представити різне минуле, яке можна використовувати для кожного відвідувача, і не слід очікувати, що вони будуть

енциклопедичними у своїх історичних презентаціях». Історія є найсильнішою, коли вона провокує думки та пам'ять, оскільки вони, у свою чергу, викликають емоції та отримання нових знань. Мета історії, стверджує Вудс, «полягає в тому, щоб змусити аудиторію вивчити упереджені думки та задуматися про природу історії та досвіду».

У книзі «Споживаючи історію» (Consuming History) [12] відомий історик Джером де Грут досліджує, як історія працює в сучасній популярній культурі. Аналізуючи широкий спектр культурних об'єктів від комп'ютерних ігор до денного телебачення, він досліджує способи, якими суспільство споживає історію, і як прочитання цього споживання може допомогти нам зрозуміти популярну культуру та проблеми репрезентації; як музеї відреагували на дискусію про спадщину та як нові технології від онлайн-ігор до інтернет-генеалогії призвели до зміни доступу до історії, обговорюючи часто суперечливі відносини між «громадською» і академічною історією та порушує важливі питання щодо теорії та практики історії як дисципліни. Це видання також містить розділи про історичний роман, ігри, соціальні мережі та генеалогію, він розглядає нові, новаторські тексти та засоби масової інформації, такі як YouTube, на додаток до сутностей і практик, таких як відтворення, які досі були недостатньо представлені в історичних дискусіях.

Використовуючи широкий спектр вихідних матеріалів і порівнюючи досвід Великої Британії, США, Франції та Німеччини, а також досліджуючи більш глобальні тенденції, Consuming History пропонує важливий шлях до дебатів для читачів, які цікавляться історією, культурологією та ЗМІ.

Роберт Р. Арчібальд [4] розглядає одну з бурхливих теоретичних конструкцій, що розвиваються в публічній історії, торкаючись значення вивчення пам'яті в історичних дослідженнях. Арчібальд приписує інтерес до вивчення пам'яті зростаючому інтересу до генеалогії та документалістики, а також інтересу до музеїв та історичних місць загалом. Пам'ять важлива для вивчення історії через її значення для кожного з нас окремо, але також важливо

усвідомлювати, що пам'ять, як і історія, може бути надзвичайно непередбачуваною та суперечливою.

Роберт Р. Арчібальд стверджує, що «фундаментальні відмінності між історичною практикою в академії та історичною практикою на публічному форумі щодня стикаються з проблемою репрезентації історії». Він вважає, що людська пам'ять має становити життєво важливий інтерес для кожного, хто хоче заглибитися в минуле, оскільки вона зосереджується на вивченні того, як аудиторія отримує інформацію, а також на тому, як інтерпретація історії покладається на міркування розуму, на який сильно впливає пам'ять у перше місце.

Побудова кращого сьогодення та майбутнього полягає в здатності міркувати з іншими в суспільстві. На це також сильно впливає те, наскільки добре ми здатні розглядати своє минуле як люди, як окремі та колективні нації та суспільства. Роберт Р. Арчібальд нагадує історикам, що «минуле має життєво важливе значення для нашої здатності мудро міркувати, а історія — це інклюзивний публічний процес вибору того, що запам'ятається, а що забудеться». Він завершує свою інтерпретацію зауваженням, що публічна історія є успішною лише тоді, коли вона допускає аудиторію та історика співпраця. Жодна особа чи група не може бути в центрі історичного дослідження та презентації. Це має бути спільним процесом, щоб мати цінність.

Підтема, що викликає значні суперечки в публічній історії, стосується того, яке значення має усна історія в історичних записах та в історичних дослідженнях. Джо Блатті [5] стверджує, що велика частина суперечок виникає через методологічні відмінності та через «його діалогічну та спільну природу як методу дослідження». Вона також зазначає, що, незважаючи на подібні розбіжності, методи, необхідні для дослідження усної історії, отримали визнання для багатьох істориків через характер стосунків, які вимагаються між істориками та їхньою аудиторією, що є надзвичайно важливим для публічної історії загалом.

Одна річ, яку підкреслює Джо Блатті, це природа публічної та усної історії для адаптації багатьох точок зору. Академічна історія іноді може бути дуже

одного боку. Наприклад, у наші дні підручники все ще зосереджені на версії американської історії, яка є пам'ятною та вчить про патріотизм і гордість за батьків-засновників. Публічна та усна історія не намагаються завадити цьому, але вони виступають за національну історію, яка містить усі аспекти, навіть ті, які можуть мати негативні конотації для Сполучених Штатів як нації. Так само важливо відчувати впевненість у своїй національній історії, як і розуміти, де були зроблені помилки та досягнуто зростання.

Джо Блатті нагадує читачам, що усна історія була технікою, яка використовувалася протягом тисячоліть. Мова була на практиці задовго до писемного слова, і в історії це так само. Усна історія може бути настільки ж ефективною для заглиблення в історичні таємниці, як огляди літератури та фізичні артефакти. Завдяки методології усної історії історики отримують численні кадри посилення, а також можуть проаналізувати, як їхні інтерв'ю реагують як інформатори та як члени аудиторії. Історія залучає кожну людину в суспільстві, і іноді найкращий спосіб пізнати цю історію та нас самих — це проста розмова з іншими.

Оскільки дослідження пам'яті продовжують проникати в сферу публічної історії, історики сумніваються, яке втручання може мати пам'ять у представленні чіткої історії громадськості. Сьюзен А. Крейн [10] розповідає про те, як популярна суспільна пам'ять часто може спотворювати те, як історію зображують у музеях. Наприклад, вона посиляється на те, що дехто хотів би, щоб важлива національна історія залишалася пам'ятною, і залишила ревізійні історію з різними інтерпретаціями вченим.

Сьюзен А. Крейн пояснює це, аналізуючи, як громадяни, які відвідують музеї, відчувають, що їх зрадили музеї, які відійшли від загальноприйнятих уявлень про популярну історію, про які вони, можливо, дізналися в дитинстві в школах. Шкільні програми не готують учнів бути об'єктивними істориками, які шукають різні точки зору на кожну можливу сторону історії. Навпаки, у школах наголошується на запам'ятовуванні фактів і вихованні патріотизму в умах учнів. Відвідувачі музеїв очікують, що заклади, які вони відвідують, заслуговують

довіри в тому сенсі, що вони підтримують суспільну пам'ять про американське минуле. Вона припускає, що єдині способи обійти ці суперечки та зробити їх продуктивними належне представлення історії в музеях полягає в аналізі того, як аудиторія сприймає інформацію та її реакцію. Музеї повинні робити все можливе, щоб зацікавити своїх відвідувачів самою історією, яка потім відкриє їхній розум до багатогранних версій, які історики звикли досліджувати самі. Публічні історики повинні допомогти широкій громадськості усвідомити, що, незважаючи на те, що історія постійно змінюється та відкриває нові речі та погляди, вона все ще надійна та важлива для розуміння того, ким ми є, і яка спадщина кожної країни як колективної нації.

Відомий український історик Ярослав Грицак так писав: «Історична пам'ять – це не лише про те, що суспільство пам'ятає, але й про те, що воно годиться забути. Політика колективного забування особливо важлива для суспільства, яке переживає радикальні зміни: амнезія (втрата пам'яті) допомагає плавній трансформації. Замість реформ на перше місце поставили утримання стабільності. А тому політика колективної амнезії в Радянському Союзі тривала майже до останніх років. Так було в кожній радянській республіці без винятку. Та в Українській РСР, як виглядає, це набрало крайнього вияву. Окрім радянських репресій, забуванню підлягало все, що містило бодай натяк на відмінність української історії від російської [54].» Я.Грицак стверджує, що та колективна пам'ять, яку українці мали вже як сформовану на рівні нації на момент набуття Україною незалежності, почала формуватися засобами комуністичної пропаганди навколо Другої світової війни, щоб підтримувати хитку уявну стабільність під лозунгом: «Ніколи знову!»

Висновки до Розділу 1.

Публічна історія - це велика і складна галузь із рамками історичних подій, методами та темами, які є предметом гарячих дискусій. Авторами багатьох посібників публічна історія розглядається як динамічний процес, що поєднує

практичні навички історичного дослідження та широкий спектр роботи з громадськістю та для громадськості, що базується на концептуальному контексті. Дослідники визначають публічну історичну роботу як аналітичну й активну - практичну роботу, що ґрунтується на вдумливих роздумах - і розміщують публічну історію як професійну практику в інтелектуальному контексті, який стає все більш демократичним, технологічним і транснаціональним.

Хоча національна держава залишається основним засобом ідентифікації для багатьох, збільшення мобільності та цифрова революція спричинили набагато ширший погляд і усвідомлення світу за межами локального, формуючи не лише наше сьогоденне життя, але й наше розуміння минулого.

За останні три десятиліття з'явилася значна кількість робіт (книг, розділів, статей), проектів, конференцій, випускних програм і дослідницьких центрів з цифрової історії та суспільної історії, особливо в Північній Америці та Європі. Незважаючи на те, що ці дві галузі історичної науки знаходяться в постійній дискусії, існує дефіцит робіт про перетин цифрової та публічної історії.

Україна у галузі розвитку публічної історії також швидко та якісно розвивається, але відчувається певний брак ґрунтовних досліджень з проблематики у вітчизняному науковому просторі.

Весь масив історіографії нашого дослідження ми, передусім, аналізували не лише з точки зору репрезентативності, фундаментальності та відповідності до поставлених завдань нашого дослідження, але й з точки зору глибини розкриття тих тем, яким присвячена кожна публікація.

У підсумку, ми зібрали базовий кейс джерел та історіографії, необхідний для проведення нашого наукового дослідження.

РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНА ІСТОРІЯ ТА ЇЇ ДЖЕРЕЛА

2.1. Усна історія

Усна історія має дуже довгу історію, і в 1930-х роках у США було розроблено великі проекти [5].

Усна історія – це техніка створення та збереження оригінальної, історично цікавої інформації – первинного джерела – з особистих спогадів шляхом запланованих записаних інтерв'ю. Цей метод опитування використовується для збереження голосів, спогадів і поглядів людей в історії. Це інструмент, який ми всі можемо використовувати, щоб спілкуватися з членами сім'ї, друзями та людьми, з якими ми ділимо простір, і навчатися в них під час інтерв'ю, яке фіксує їхню унікальну історію та перспективу їхніми власними словами. Усна історія походить від традиції передачі важливої для родини чи племені інформації від одного покоління до наступного. У Сполучених Штатах Асоціація усної історії [5] об'єднує усних істориків і надає широкий спектр інформації з усної історії.

Усні історики вважають, що минуле опосередковане власним інтимним сприйняттям оповідача та сталістю колективних спогадів. Завдяки спільному виробництву, в якому історики та оповідачі творять історію, усна історія сприяла переосмисленню участі громадськості.

Методологію усної історії можна адаптувати до багатьох різних типів проектів від сімейної історії до академічних дослідницьких проектів у багатьох різних дисциплінах. Інтерв'ю, як правило, слід проводити в ситуації один на один, хоча групові інтерв'ю також можуть бути ефективними. У співпраці з добре підготовленим і чуйним інтерв'юером оповідач може поділитися інформацією, яку вони не усвідомлюють, що вони пам'ятають, а також створити асоціації та зробити висновки щодо свого досвіду, які вони не змогли б зробити без інтерв'юера.

Під час запису інтерв'ю зберігається у вигляді звуку чи відео, а згодом у вигляді стенограми для використання іншими особами, віддаленими в часі та/або

на відстані від інтерв'ююваного. Усна історія також зберігає все інтерв'ю в його оригінальній формі, а не інтерпретацію сказаного інтерв'юером.

Добре підготовлений інтерв'юер знатиме, яка інформація вже міститься в документах, і використовуватиме інтерв'ю з усною історією, щоб знайти нову інформацію, роз'яснення або нове тлумачення історичної події. Інтерв'юер повинен запитати в оповідача інформацію від першої особи. Це спогади, які оповідач може надати на надійній основі, наприклад, події, в яких він брав участь або був свідком, або рішення, в яких він брав участь. Інтерв'ю з усною історією може передати особистість, пояснити мотивацію та виявити внутрішні думки та сприйняття. Досвід показує, що людям більше подобається ідея запису їхніх спогадів, ніж «інтерв'ю», коли надто багато думок про інші види інтерв'ю (робота, радіо, соціальні служби, телебачення, поліція тощо).

Усну історію також можна визначити як запис, збереження та інтерпретацію історичної інформації на основі особистого досвіду та думок мовця. Він може приймати форму свідчень очевидців про минуле, але може включати фольклор, міфи, пісні та історії, які передавалися роками з вуст в уста. Хоча це безцінний спосіб зберегти знання та розуміння літніх людей, він також може включати опитування молодих поколінь.

Усна історія особливо корисна для запису історій груп меншин або невеликих громад, які нечасто будуть представлені в більш офіційних історіях. Це також корисно, коли бракує інших видів доказів, письмових чи візуальних.

Для публічних істориків це цінний інструмент для дослідження того, що робили люди, що вони думали, що вони робили в той час, і що вони думають, що вони зробили. Окрім запису думок людей і значення, яке вони надають минулим подіям, це також корисно для запису громадських історій, пісень, фольклору тощо.

Усна історія традиційно розглядалася як засіб для написання більш повних історій минулих подій, оскільки вона дозволяє включати «голоси знизу», інакше виключені з історичних записів. Однак нещодавно сама усна історія стала об'єктом критичного вивчення, а інтерв'ю з усною історією все більше

розглядається як особлива соціальна та культурна практика, яка активно співавторство спогадів, а також їх збирання.

Якщо усна історія розвивається – як метод дослідження – вже кілька десятиліть, то лише з 1980-х років вона здобула репутацію та закріпилася в історичних дослідженнях. Хоча критика не була повністю спростована, наприклад щодо суб'єктивного характеру даних усної історії, сьогодні усна історія широко використовується як в академічних колах, так і поза ними. Дослідники, які мають намір брати участь у дослідженні усної історії, повинні розуміти динамічну природу усної історії та її зв'язок із процесами запам'ятовування, усвідомлювати (інтер)суб'єктивні елементи, задіяні в інтерв'ю, брати участь у додаткових та порівняльних дослідженнях письмових документів і вивчати різні інтерв'ю техніки та етичні виклики.

Нещодавно усна історія стала більш інтерпретаційною, і до неї ставляться нові питання. Як оцінювати інформацію, отриману за допомогою усних історій? Який статус йому надати? Чи справді усні історії служать героїчним засобом відновлення минулого, як воно жило та переживалося безвладними та маргінальними? Чи вони з необхідністю упереджені, посередництвом минулого самим своїм існуванням? Чи варто взагалі говорити про правдивість, достовірність і репрезентативність запитуваних свідчень?

Однією з відповідей на це запитання є нарікання на наявність «поганої пам'яті» в усних свідченнях. Людям нереально переказати точне відображення того, що сталося в певний день, тиждень, місяць чи рік, особливо через багато років після події. Ретроспективні розповіді будуть уражені зміною порядку пам'яті, провалами пам'яті, ностальгією, репресіями і, можливо, навіть відвертою амнезією. З віком когнітивна недостатність неминуча, тому правдивість і, отже, цінність усних історій потребує серйозного сумніву. Вони просто недостатньо об'єктивні, щоб професійні історіографи сприймали їх серйозно.

Однак феномен «несправної пам'яті» потребує більш детального дослідження. Протягом останнього десятиліття дослідники в різних дисциплінах

прагнули піддати критиці ортодоксальні концепції пам'яті, розроблені в основній психології. На відміну від того, що можна назвати «когнітивістським» підходом до пам'яті, який привілеює та справді сприймає як належне концепцію «картезіанської пам'яті», недавня робота намагалася повернути увагу до соціального структурування пам'яті. Усні історії не можна розглядати як об'єктивну розповідь про минулі події не тому, що церебральні збої та когнітивні порушення діють під черепом, щоб перешкодити вірному спогаду правди, а тому, що метод усної історії сам по собі є певною соціальною практикою.

Як щось таке приватне, як пам'ять, можна сприймати як соціальну діяльність? Останні розробки в концепції соціальних основ пам'яті вказали на роль культурного репертуару – мов і загалом семіотичних систем – у привласненні минулого. Культурний репертуар забезпечує населення «словниковим запасом», за допомогою якого можна запам'ятовувати минулі події, і як такий є посередником між народами та їхнім минулим. Соціальна пам'ять у цьому контексті стосуватиметься способів, якими населення, соціалізоване в різні культури, володіє різними техніками історичного відновлення. Ці методи виявляються як сприятливими, так і обмежувачими, оскільки вони забезпечують здатність запам'ятовувати, але лише в межах певних концептуальних схем. Від найтонших повсякденних облікових практик до більш організованих пам'ятних практик, таких як театр, музеї, фольклор, музика, поезія, література, фотографія, марші та паради, культурний репертуар представляє населенню сітку, через яку тимчасовість можна приборкати та зрозуміти.

Але обмеження, накладені на пам'ять різними формами меморіальної практики, — це лише частина історії. Моріс Гальбвакс [16], один із перших теоретиків соціальної пам'яті, запрошував читачів зареєструвати кількість спогадів, які згадуються протягом дня, які є продуктом запитань, поставлених іншими, або підготовки, зробленої читачами в очікуванні запитів від інших. У відповідь на це риторичне запитання він стверджував, що справді спогади підтверджуються (запам'ятовуються), відкидаються (забуваються) або

перетворюються, головним чином через переговори з іншими. Більше того, і це надзвичайно важливо, формування пам'яті через розмову, як він стверджував, має бути розташоване в її належному соціальному контексті. У дослідженні Халбвакса, наприклад, спогади спонукаються головним чином у зв'язку з участю в певних соціальних групах (родинних, релігійних і класових). Оскільки основна частина роботи з пам'яттю є такого роду – те, що він називає «спільним пригадуванням», Халбвакс стверджує, що безглуздо думати про пам'ять як про власність окремої людини як такої. Натомість це краще сприймати як «соціальну практику».

Можна сказати, що пам'ять є соціальною практикою, оскільки вона виконує певні функції у зв'язку з поточними умовами. Запитання про статус знань, вироблених під час інтерв'ю з усною історією, повинні продовжуватися запитанням про те, чого досягає цей конкретний акт збору пам'яті, переговорів, виробництва, відтворення та впорядкування в різних точках часу та простору. У цьому випадку соціальні стосунки, що існують між інтерв'юером та інтерв'юйованим, опосередковані соціальним класом, статтю, віком, етнічною приналежністю, обмеженими можливостями, культурним капіталом тощо, потребують аналізу. Необхідно подумати про місце проведення співбесіди та її порядок денний. Вбудованість практики в університетське середовище та дисципліну історії чи географії стане важливою. І, звичайно, переважаючі політичні, економічні, соціальні та культурні умови, де відбувається обговорення, потребує критичного огляду.

Основний момент у дебатах щодо усної історії стосується репрезентативності особи, у якої беруть інтерв'ю. Наскільки типовим був особистий досвід тих, про кого йдеться? Інша сторона цього ж питання стосується кількості осіб, залучених до проекту. Іноді може знадобитися опитати кількох осіб зі схожим минулим, щоб отримати підтвердуючі свідчення. Багато з цього можна вирішити заздалегідь шляхом ретельного планування проекту. Правильно продуманий і проведений навряд чи призведе до ризику того, що читачі остаточно засумніються в достовірності доказів, хоча ми знаємо, що

очевидці можуть прямо суперечити один одному, навіть якщо їх опитують відразу після події, і тому збільшення кількості респондентів робить не обов'язково гарантують об'єктивність.

Хтось може стверджувати, що найважливіше завдання будь-якого історичного чи біографічного дослідження полягає в тому, щоб виявити наше сьогодення в минулому, яке ми нібито представляли. Психологи навіть розійшлися між собою щодо природи автобіографічної пам'яті. Серед багатьох інших Зигмунд Фрейд вважав, що кожен життєвий досвід людини зберігається десь у мозку і може бути пригаданий за допомогою певної техніки, будь то терапія, гіпноз, допит, наркотики чи медитація. Одна точка зору заперечує це, натомість стверджуючи, що пам'ять є значно більш пластичною та підлягає перегляду. Спогади постійно переробляються: новою інформацією, пропозиціями, отриманими від інших, а також змінами у власному емоційному стані, старінням, травмою та плином часу. Завдання розшифрувати «неусвідомлену пам'ять, пам'ять, яку переживають, а не декламують», є надзвичайно складною.

Раніше було зазначено, що недоліки усних джерел мало відрізняються від традиційних письмових документів. Це основна діалектика суб'єктивного, з якою повинні зіткнутися всі практики історичної реконструкції. Замість «усної історії» як автономного способу знання, виклик для усного історика полягає в тому, щоб знайти проникливі способи їх інтерпретації в поєднанні з найширшим набором інших джерел для створення «історії». Ці моменти повинні бути достатньо знайомі, щоб серйозні студенти історії, хоча академія зайшла далеко, щоб відійти від «реального світу». Усна історія не може працювати, якщо дослідник не навчиться слухати. Це ключ до успішної усної історії, а не модні магнітофони чи групи інтерв'юєрів.

Замість того, щоб досліджувати, наскільки точні усні історії або наскільки достовірно вони розповідають про минулі події, необхідно запитати, яку функцію виконує практика усної історії, враховуючи соціальний контекст, у якому ця практика відбувається. Усні історії не фіксують події минулого, вони

радше розкривають поточні платформи, з яких відбувається пам'ять. Інтерв'ю з усною історією є генеративним – співавторство спогадів – а не виконує функцію вентиляції – нейтрально витягаючи на поверхню існуючі спогади. Це в корені «політична практика». Об'єктом рефлексії, критики та деконструкції стає сам метод усної історії, а не спогади, свідчення чи розповіді, які він породжує. Ця практика пам'яті розповідає нам як про політику пам'яті про минуле, так і про правду цього минулого.

Серед останніх тенденцій, які вплинули на усну історію, є підвищена рефлексивність щодо політики збору голосів знизу; ширший «розворот мобільності» в методах інтерв'ю; технологічні зміни та цифрова революція; нові юридичні, етичні та безпекові проблеми щодо управління архівами тощо.

У зв'язку із російсько-українською війною державні архіви України [74,92] та інші організації [88] по збереженню історичної пам'яті, запустили проекти «Усна історія».

2.2. Колекції та музеї

Музеї традиційно розглядаються як установи, що займаються збереженням цінних об'єктів і освітою громадськості.

Доступність історії для громадян в різних країнах може бути реалізована різними способами. Наприклад, у Фінляндії велика увага приділяється публічній історії через різноманітні ініціативи та програми. Фінляндський історичний музей (The National Museum of Finland) [42] активно працює над підвищенням доступності історії для громадськості через виставки, лекції та цифрові ресурси.

У Великобританії для широкого загалу історія доступна через різні форми, включаючи Британський музей (The British Museum) [40] з його великою колекцією артефактів, а також історичні виставки та фільми BBC, наприклад, які дозволяють глядачам ознайомитися з різними періодами історії. У Індії також історія доступна через музеї, такі як, наприклад, Національний музей Індії (National Museum of India) [30], через археологічні пам'ятки, які можна відвідати

та вивчити культурну та історичну спадщину країни тощо. Японія також активно використовує поширення історії у публічну сферу через музеї, такі як Національний музей Японії (National Museum of Japan) [31], а також заходи культурно-історичної освіти, організовані державою та приватними інституціями. В Ісландії доступність історії підтримується через Національний музей Ісландії (The National Museum of Iceland) [43], який пропонує різноманітні виставки та програми, а також через державні ініціативи збереження історичної спадщини.

Один з найбільш відомих музеїв США – Національний музей американської історії - так прописує свою місію: «Ми відіграємо унікальну та цінну роль як єдиного музею в країні, присвяченого повній історії Сполучених Штатів. Знання минулого – це не розкіш, це необхідність для громадянського здоров'я. Вивчення історії допомагає людям зрозуміти, що сьогоднішній світ не є неминучим, а результатом безлічі виборів і дій, зроблених окремими людьми та громадами. Маючи ці знання, вони можуть вживати більш обґрунтованих, справедливих і милосердних дій для створення спільного майбутнього. Національний музей американської історії – це форум, де люди спілкуються один з одним і розповідають історії про історію Сполучених Штатів, які можуть їх надихнути та кинути виклик. У наших галереях і в Інтернеті ми зв'язали покоління американців із глибоко дослідженою історією через надзвичайно широкий спектр першоджерел і матеріальної культури. Ми використовуємо наші ресурси, щоб допомогти нашим відвідувачам надихнутися минулим, а також ділитися, обговорювати, вивчати та осмислювати сучасний світ, щоб разом створити краще майбутнє [71]».

В Україні на сьогодні налічується приблизно понад 200 великих і малих національних та регіональних музеїв [66], принаймні тих, хто мають свої інтернет-сайти разом з фізичним розташуванням, колекціями та експозиціями.

Разом з тим, зараз у світі, і Україні зокрема, активно розвивається ще один формат музеїв - віртуальні. Як правило, майже всі музеї, як заклади збереження історико-культурної спадщини, на своїх сайтах [67,68,71,72,73,89,90]

експонують віртуальні виставки, перфоманси тощо. Але існують і такі тематичні музеї, що розташовані лише в мережі Інтернет.

Віртуальний музей — це цифрова сутність, яка спирається на характеристики музею, щоб доповнити, покращити або збільшити враження від музею за допомогою персоналізації, інтерактивності та багатства вмісту. Віртуальні музеї можуть діяти як цифровий відбиток фізичного музею або можуть діяти незалежно, зберігаючи авторитетний статус, наданий Міжнародною радою музеїв (ICOM) у її визначенні музею. У поєднанні з місією ICOM фізичного музею, віртуальний музей також зобов'язаний бути публічним; як до систем знань, вбудованих у колекції, так і до систематичної та узгодженої організації їх відображення, а також до їхнього довгострокового збереження.

Як і у випадку з традиційним музеєм, віртуальний музей може бути розроблений навколо конкретних об'єктів (наприклад, художній музей чи музей природознавства) або може складатися з онлайн-виставок, створених із первинних чи вторинних ресурсів (як, наприклад, у науковому музеї). Крім того, віртуальний музей може означати мобільні або всевітні веб-пропозиції традиційних музеїв (наприклад, відображення цифрових представлень своїх колекцій або експонатів); або може народитися цифровий контент, такий як 3D-середовище, мережеве мистецтво, віртуальна реальність і цифрове мистецтво. Часто, коли музей розглядається в поєднанні з іншими культурними установами, музей за визначенням є по суті відокремленим від своїх споріднених установ, таких як бібліотека чи архів. Віртуальні музеї зазвичай, але не виключно, надаються в електронному вигляді, коли вони позначаються як онлайн-музеї, гіпермузеї, цифрові музеї, кібермузеї або веб-музеї. Наприклад український «Віртуальний музей жіночої та гендерної історії» [52].

Хоча це не рідкість для істориків, які працюють за межами академічних кіл, все більше і більше істориків також працюють поза місцевими та національними рамками. Численні групи істориків тепер пов'язані з музеями, історичними місцями та іншими культурними пам'ятками і агентствами по всьому світу.

Одним із найвизначніших прикладів у Європі є створення історичного музею, Historial de Péronne, присвяченого європейському досвіду Першої світової війни [14]. Історичний музей Першої світової війни відкрився в Пероні, Франція, у 1992 році в регіоні, який сильно постраждав від війни. Він втілює міжнародний процес створення історії, в якому беруть участь історики з Франції, Німеччини та Великобританії, а також менших країн, таких як Ірландія та Бельгія. Міжнародне представництво історичного комітету породило транснаціональний і порівняльний рух репрезентації минулого в межах історії. Замість того, щоб зосереджуватися на одному національному тлумаченні конфлікту, цей навмисно відображає спільні культури та війни в країнах, що воювали. Іншими словами, була створена міжнародна мережа істориків для відтворення ширшої міжнародної історії Першої світової війни.

Хоча порівняльний і транснаціональний підхід Historial de Péronne успішний сам по собі, це аж ніяк не єдиний приклад у Франції. Історичні музеї настійно заохочувалися адаптувати свої колекції до сталого зростання міжнародної аудиторії.

У червні 1988 року відкрито новий музей про Другу світову війну відкрито в Нормандії. Меморіал де Кан [22] спочатку був історичним музеєм, військовим меморіалом, присвяченим битві за Нормандію. Однак він розширив свої масштаби до історії миру та історичного насильства. Наприклад, галерея Нобелівської премії миру була там відкрита в 1991 році, розділ «Холодна війна» був виставлений у 2002 році, а у 2008 році музей влаштував виставку про атаки на Світовий торговельний центр 11 вересня. Відображаючи зростаюче значення міжнародного туризму у Нормандії, сайт вшанування британських, канадських, американських та інших ветеранів - ідеальне місце для інтернаціоналізації публічної історії і Меморіал де Кан символізує як міжнародну співпрацю істориків, так і її вплив на історичні наративи в музеях.

Отже, частина сучасних музеїв, особливо тих, що присвячені трагічним подіям в історії країн — це публічні місця пам'яті, свідчень, репрезентації та інтерпретації, які водночас дозволяють людству притягнути до відповідальності

тих, хто порушує, і в той же час притягнути до відповідальності тих, хто є свідком цих провин. Завдяки цьому такі музеї можна вважати простором етики, де можна протистояти несправедливості свідчень та герменевтичній несправедливості та оскаржувати їх.

Лише двадцять років тому ідея про те, що музеї, галереї та організації спадщини можуть брати участь у активістській діяльності з явним наміром діяти проти нерівності, несправедливості та історичних фейків тощо, була зустрінута скептицизмом. Прагнення цілеспрямовано здійснити соціальні зміни розглядалося багатьма як у музейній спільноті, так і за її межами, як недоречна політична справа, яка протилежна основним професійним цінностям. Сьогодні, хоча ця ідея залишається суперечливою, але ми вважаємо, що все ж ролі та обов'язки музеїв як соціальних культурно-історичних інституцій, заснованих на знаннях, змінюються.

2.3. Архівні фонди

Архіви грають важливу роль у публічній історії, допомагаючи забезпечити доступ до первинних джерел і створюючи основу для досліджень та вивчення минулого для широкої громадськості. Архівні установи зберігають первинні джерела, надають доступ до інформації, підтримують дослідження, організовують публікації та он-лайн виставки, розроблюють та супроводжують дослідницькі програми, підтримують культурно-історичну спадщину тощо.

Тобто, архіви зберігають документи, листи, фотографії, картографічні матеріали, записи та інші первинні джерела, які становлять основу для історичних досліджень. Вони надають дослідникам, студентам, журналістам та громадськості можливість доступу до історичних джерел для подальшого вивчення та використання в різних контекстах. Архіви надають підтримку для дослідницьких проєктів, сприяючи вивченню конкретних аспектів історії та аналізуванню матеріалів для створення нових інтерпретацій подій. Часто архіви організовують виставки, публікації, та онлайн-ресурси, де показують важливі

документи та матеріали для публічного ознайомлення, можуть сприяти в проведенні дослідницьких програм для студентів та викладачів, щоб показати, як використовувати архівні матеріали у наукових цілях, а також зберігання та дослідження архівних матеріалів допомагає зберігати культурну спадщину та ідентичність суспільств.

Усі ці функції архівів сприяють розширенню знань про минуле та розвитку публічної історії, роблячи історичні дані доступними та зрозумілими для широкого кола людей.

Втім, у сфері публічних досліджень, така діяльність, як генеалогія, була перетворена на місця складної історичної взаємодії, де досвід минулого став чимось особистим, відкритим і звільняючим. Історіографічно кажучи, генеалогія пов'язана з традиційною епістемологічною моделлю історії, але вона також забезпечує прямий і активний зв'язок з минулим, який дозволяє користувачам обійти культурно встановлені значення в гонитві за знаннями та самоідентифікацією. Здатність ділитися, зберігати та передавати інформацію, а також створювати онлайн-спільноти надає користувачам право вибору, водночас підриваючи ієрархії знань та авторитет академічних науковців [12,с.91].

Хоча все більша й більша частка першоджерел оцифрована, фізичні архіви завжди будуть. У цьому розділі ви дізнаєтеся, що таке архіви, чому вони існують і як ними користуватися. Переглядати фактичні документи та артефакти минулого може бути дуже весело, і якщо у вас є можливість відвідати архів під час написання історичної дослідницької роботи для класу, ви повинні це зробити. Прочитайте тут і подумайте про відвідування архівної колекції поблизу вас, щоб знайти унікальні джерела.

Архіви — це документи та записи окремих осіб, організацій та урядів, які були збережені та надані дослідникам через їхню постійну цінність. Звичайно, архіви не тільки для істориків, вони збережені для всіх. Вони важливі, тому що надають докази діяльності та розповідають нам більше про окремих осіб та установи. Вони також розповідають історії та покращують наше відчуття ідентичності та розуміння культур, суспільств і людських дій. Вони навіть

можуть бути використані для захисту важко здобутих громадянських, політичних, юридичних та економічних прав і для забезпечення справедливості. Суть полягає в тому, що архіви важливі для розуміння минулого та для документування та захисту наших прав як громадян.

Швидше за все, ви використовували бібліотеки в минулому для читання на дозвіллі, спеціальних програм, шкільних проєктів або безлічі інших заходів. Бібліотеки та їхній вигляд, відчуття та організація знайомі більшості з нас. Архівів не так багато. На самому базовому рівні бібліотеки та архіви є постачальниками інформації, хоча вони надають інформацію різними способами, і тип інформації, яку вони містять, часто відрізняється.

Наприклад, бібліотеки містять опубліковані твори (книги, журнали, газети, електронні бази даних тощо), створені для навчання, інформування та розваги, у той час як архіви містять переважно неопубліковані матеріали, створені окремими особами, організаціями та урядами протягом звичайного дня. І тільки пізніше зберігаються, оскільки вони розповідають нам щось важливе про минуле. Колекція бібліотеки не є унікальною, оскільки більшість творів, які вона отримує, виготовляються в кількох примірниках і продаються іншим бібліотекам по всій країні. Проте архівні фонди унікальні. Ви не знайдете архівні записи в одному сховищі, дубльовані деінде. Існує старе кліше, яке говорить: «бібліотеки для читачів, а архіви — для письменників». Бібліотеками користуються різні люди, але ті, хто планує створювати знання для інших, користуються архівами.

Завдяки своїм унікальним фондам архівні установи часто мають добре розроблені плани збереження, консервації та безпеки, призначені для захисту та збереження своїх колекцій. Адже якщо архівний документ знищено чи вкрадено, то він не підлягає заміні. Фактором, який обмежує бібліотеки при заміні відсутніх документів, є гроші — чи є у бібліотеки кошти для придбання заміників? Як результат, більшість бібліотек дозволяють своїм матеріалам циркулювати за межами бібліотеки, а потім замінюють втрачені та вкрадені предмети, якщо це необхідно. Архівні матеріали майже ніколи не вивозяться з архіву, тому що вони не підлягають заміні.

Бібліотеки та архіви також по-різному обробляють матеріали. Загалом, бібліотеки каталогізують ресурси на рівні одиниць. Ви можете здійснювати пошук в онлайн-каталозі бібліотеки за темою, автором, назвою, ключовим словом тощо та знаходити окремі елементи, що зосереджені на вашій темі. Архівні колекції підтримуються та обробляються на рівні колекцій, і багато колекцій містять буквально тисячі одиниць (деякі значно більше). Замість того, щоб каталогізувати окремі предмети в архівних колекціях, архівісти створюють допоміжні матеріали для колекцій у цілому. Ці засоби пошуку, а не записи бібліотечного каталогу, є інструментами доступу для дослідників. Нижче ви можете прочитати більше про те, як працюють допоміжні засоби пошуку, але в архівах також працюють архівісти, які допомагають дослідникам у рамках своєї роботи.

Заклик до більш демократичних, особистих і локальних форм історичного знання змусив професійних істориків та архівістів визнати, що під час своєї роботи вони ігнорували повсякденне життя людей у сім'ях і громадах, їхні переконання та мотивації на користь політики, інституцій і, загалом, домінуючих соціально-політичних акторів. Іншими словами, архів пасивно успадкував лише частину суспільства з матеріалами, які сприяли висхідному підходу до історії, залишивши на полях безліч перспектив, включаючи голоси жінок та інших маргіналізованих груп.

Протягом двадцятого століття зростання краєзнавчих груп і громадських архівів почало руйнувати ієрархію історичної інформації та стало реакцією на формальні інституції та їхнє ігнорування історично виключених. Загалом нове постмодерністське ставлення вимагало від архівістів визнання способів, якими їхня оцінювальна робота сформувала історії, які могли стати авторитетними, виявлення прогалин у репрезентації їхніх колекцій та виправлення їх шляхом перегляду їхньої практики.

Концепція репрезентації стала центральною в архівному дискурсі та дискурсі ідентифікації, перебуваючи на перетині практики архівів і ширшої соціальної сфери. Коли архівісти по-справжньому займаються публічною

історією? Де і як архівісти та їх робота найбільше впливають на соціальну мережу? Спроба визначити це як просто протиставлення академічним дослідженням є надто обмеженим способом визначення міждисциплінарної та діалектичної природи публічної історичної роботи. Яким чином архівісти, що працюють у звичайних середовищах, можуть адаптувати деякі зі своїх практик, щоб представити більш саморефлексивне ставлення, зокрема через обробку архівів.

Архівна обробка, а зокрема опис, дозволяє виявити прихований зміст і покращити зміст. Виділення та постійне розкриття мікронаративів за допомогою багатого опису, різноманітного онлайн-доступу та інформаційної діяльності (написання блогів, лекцій у соціальних мережах) формує колекцію в гнучке та адаптоване першоджерело, яким легко користуватися вже у публічній сфері.

Архів багатьма способами підтримує та полегшує використання історії громадськості, але його потужніший вплив іноді є більш невловимим, оскільки він є частиною архівної практики. Бути інклюзивним означає приділяти увагу та висвітлювати області, які були або невідомими, забутими чи прихованими, через сам процес обробки архівів.[4] Для того, щоб зробити минуле придатним для використання та актуальним у сьогоденні, деякі сфери широкої архівної роботи є більш важливими, ніж інші, або, принаймні, на них можна зосередитися, навіть якщо ми працюємо в традиційному середовищі. Цю роботу навряд чи можна побачити як таку, і багато випадкових користувачів архівів або досвідчених дослідників не були б з нею знайомі. Однак це важлива робота, яка підтримує багато передбачених застосувань матеріалу, і, сподіваємося, також деякі непередбачені використання.

Архівна обробка впливає на характер і використання першоджерел. Для Проекту це означало працювати над матеріалом із підходом, заснованим на методі максимальної обробки, щоб сприяти розкриттю нечуваних наративів і вилучення важливих даних, щоб запропонувати надійну базу для всіх типів майбутнього використання.

Просвітницька діяльність також має бути можливістю нагадати всім користувачам архівів або тим, хто цікавиться історією, що національні/основні інституції не зберігають остаточної версії колективної пам'яті нації та що всі першоджерела потрібно поставити під сумнів і висловити їх обмеженість. . Відкритий архів сприяє готовності поставити під сумнів офіційні пояснення: тому вони є активним агентом здорового національного опитування. Вони створюють простір, де можливе незгода.

Взагалі кажучи, громадськість має дуже туманне уявлення про те, чим займаються архівісти, і про ширшу, більш символічну роль, яку вони відіграють у суспільстві. Щоб вирішити цю проблему, архівісти повинні ділитися своїми власними дослідженнями, пояснювати свою практику та зберігати якісні записи всіх своїх рішень.

Побічні спостерігачі можуть припустити, що публічні історики та архівісти тісно співпрацюють. Обидві галузі об'єднують зобов'язання зберігати історичну документацію та робити історію доступною для різноманітної масової аудиторії. Практики зазвичай працюють у різноманітних установах, починаючи від великих федеральних агентств і закінчуючи невеликими некомерційними організаціями. Загалом вони схвалюють такі ключові цінності, як відкритий доступ до інформації, повага до особистого життя, етичні підходи до залучення громади та методологічна прозорість.

Публічні історики та архівісти часто беруть участь у спільній пропагандистській діяльності, намагаючись притягнути до відповідальності державні установи та приватні установи, пропагуючи правильну практику ведення документації та серйозні історичні дослідження. Вони мають схожі джерела фінансування та користуються підтримкою таких державних установ, як Національний фонд гуманітарних наук та Інститут музейного та бібліотечного обслуговування. Однак під поверхнею чіткий дисциплінарний розрив ускладнює стосунки між цими двома професіями. Публічні історики та архівісти відвідують різні професійні конференції, читають різні журнали, здобувають різні ступені та стажуються в різних аспірантурних школах. Їх базова література містить мало

збігів. Різні історичні фактори сформували їхні основні принципи та практики. Фактично, професіонали в галузі публічної історії та архівів залишаються особливо ізольованими один від одного, а також від академічних істориків. Короткий огляд їхніх відмінних історій за останні сорок років значною мірою пояснює відмінності, але також вказує на можливості співпраці на майбутнє.

Однак кінець двадцятого століття спричинив революцію в архівній теорії та практиці. На цю професійну трансформацію особливо вплинуло кілька факторів.

По-перше, починаючи з 1970-х років, публічні історики кинули виклик елітарному характеру архівної практики, виступаючи за більш широкі та репрезентативні колекції, які краще документували б життя простих людей. Нове покоління активістів-архівістів прийняло інноваційні методи оцінки, практики створення колекцій і стратегії документування, які прагнули задовольнити цих критиків.

По-друге, спільноти користувачів диверсифікувалися та почали висувати безпрецедентні вимоги до персоналу репозиторію. Розглянемо лише один приклад: генеалогія стала надзвичайно популярним хобі, і тепер історики сім'ї є найчисельнішими та найвідданішими споживачами архівів, заважаючи університетським науковцям. Оскільки нова аудиторія особливо почала відкривати для себе архівні колекції через всесвітню павутину, архівісти визнали необхідність оновити довідкові програми та освітні пропозиції, щоб краще обслуговувати своїх відвідувачів.

По-третє, описова стандартизація швидко розвивалася, оскільки архівісти ставили пріоритет на обмін інформацією через національні бібліографічні бази даних. Це висунуло вимоги до архівістів залишатися в курсі змін стандартів і структур вмісту даних, інструментів доступу та систем керування вмістом. По-четверте, технологічні зміни змінили природу самих записів. «Народжена цифрова» документація стала, мабуть, головним архівним викликом 1990-х років, коли архівісти намагалися встигати за масовим поширенням електронних документів. Подібним чином оцифрування аналогових записів поширювалося з запаморочливою швидкістю, піднімаючи питання щодо доступу, збереження та

визначення пріоритетів. Будь-який архівіст, який увійшов у цю сферу за моделлю учнівства, яка була поширеною на початку 1970-х років, сподіваючись знайти сонну та наукову майстерність, яка працювала б відповідно до давніх і витертих часом практик, швидше за все, був би приголомшений розмахом і швидкістю змін, що змінило професію на рубежі двадцять першого століття.

Зараз архівісти та громадські історики виявляються все більш роз'єднаними в особливо небезпечний і трансформаційний історичний момент. З одного боку, цифрові технології сприяли фактичному зближенню обох сфер і створили нові можливості для співпраці. На початку 2000-х найбільш інноваційні проекти публічної історії містили значні архівні компоненти.

Такі піонерські зусилля, як Веб-архів 11 вересня та Банк цифрової пам'яті урагану Катріна, намагалися зафіксувати документи та спогади, пов'язані з цими трагедіями, майже такими, як вони сталися. Вони вживали історії, повідомлення електронної пошти, візуальні зображення та спогади практично на етапі створення, усвідомлюючи, що збирання проектів вимагає спритного та гнучкого підходу для документування сучасних подій. На жаль, як охоче визнали публічні історики, які започаткували ці проекти, вони працювали без особливого розуміння процедур збирання, практик автентифікації, стандартів метаданих і проблем цифрового збереження, які архівісти розробляли ціле покоління.

Подібним чином архівісти обов'язково розширили свої інституційні ролі до сфери публічних істориків. Вони все частіше створюють фізичні та віртуальні експонати, інтерпретують історичні документи та колекції онлайн для широкої громадськості та служать вчителями та вихователями для різноманітних відвідувачів, які, можливо, ніколи не знайомилися з основними архівними концепціями. Проте небагато архівістів мають будь-яку підготовку з дизайну експонатів, редагування документації чи музейної освіти, що є стандартними елементами багатьох програм публічної історії.

Крім того, загальна теоретична база повинна інформувати обидва типи програм. Пам'ять, вшанування пам'яті та спадщина є центральними поняттями як для архівістів, так і для істориків. Тим не менш, більшість студентів, які

навчаються в архівах, лише побічно стикаються з тривалими дебатами в цих галузях, що є особливо проблематичною ситуацією, враховуючи нестабільні та гарячі дискусії навколо цих питань у публічній сфері. Наприклад, архіви в багатьох університетських містечках останніми роками були центром спроб задокументувати історію інституційного рабовласництва, забезпечити історичний контекст для меморіалів Конфедерації та переглянути складну спадщину культових постатей, яких колись шанували. Публічні історики довго боролися з цими проблемами та ефективно розробили практики та рекомендації щодо їх вирішення.

Студенти магістратури публічної історії, зі свого боку, мало дізнаються про історичні чинники, які створили сучасну архівну інфраструктуру в Сполучених Штатах. Подібним чином, оскільки сучасні архівісти прийняли залучення громади та архівування «зроби сам», галузь публічної історії не помітила.

Нарешті, поточна політична ситуація створює особливі виклики. Державне фінансування підтримало важливі архівні та суспільно-історичні ініціативи протягом останніх двох поколінь. Ні федеральний уряд, ні окремі штати, схоже, не зможуть підтримувати такі рівні. Популярні газети та наукові журнали регулярно скаржаться на «кризу в гуманітарних науках», оскільки зменшення числа студентів призвело до злиття факультетів, меншої кількості пропозицій курсів і занепаду ринку праці по всій країні.

Публічні історичні об'єкти, починаючи від колоніального Вільямсбурга і закінчуючи невеликими історичними будинками-музеями, свідчать про зниження відвідуваності та борються за виживання. Відкритий уряд, доступ до публічних архівів, громадянська активність, законне інакомислення та вільна преса – усе це опиняється в облозі у все більш авторитарному середовищі. Дійсно, все більш популярне уявлення про те, що ми живемо в культурі «постправди», де факти є просто пластичними, докази більше не мають значення, а аналітичну глибину замінили демагогічні твіти, ставить під сумнів цілі як збереження архівів, так і ретельного створення чесних історичних інтерпретацій. Більш ніж будь-коли, архівісти та громадські історики повинні продовжувати

спільні зусилля з адвокації, агресивно лобіюючи важливість і центральність своєї роботи. Вони повинні стати ефективними комунікаторами та оповідачами, інформуючи громадські дебати та використовуючи свої навички для формування політичних дискусій у всіх медіаформатах. І вони повинні робити це узгоджено, спираючись на свої спільні професійні переваги, щоб збагатити публічний дискурс.

Перешкоди для співпраці залишаються серйозними. Викладачі архівів та публічної історії вже відчують тиск, щоб включити широкий спектр тем у переповнену навчальну програму. Нові засоби масової інформації посилили вимоги до того, щоб студенти оволодівали різноманітними технологічними навичками ще до того, як прийшли на роботу. Перспективи роботи в обох професіях здаються хиткими, оскільки роботодавці надто часто пропонують жахливі початкові зарплати та обмежені можливості кар'єрного зростання. Програми магістратури в обох сферах зросли в рази, посилюючи конкуренцію за майбутніх студентів і долари за навчання. Багато архівних програм особливо охоплюють дистанційне навчання, яке надто часто сприяє роз'єднанню відділів, заочним викладачам і відключеним студентам.

У 2010-х роках кількість студентів на магістерських програмах, як правило, скоротилася, незважаючи на те, що перевиробництво одержувачів дипломів заповнило ринки праці. Жоден із цих факторів не сприяє співпраці та колегіальному середовищу. Їхні партикулярні історії, а також поточні ринкові реалії продовжують роз'єднувати ці професії та інституційно ізолювати їхніх провідних педагогів. Тим не менш, ці фактори не обов'язково виявляються непереборними. Зрештою, обидві професії можуть вказувати на спільні цінності, багаті інтелектуальні традиції та прагматичні взаємні інтереси, які мають їх об'єднувати. Оскільки почуття кризи охоплює гуманітарні та інформаційні професії, можливо, настав час знайти спільну мову.

Можна стверджувати, що теорія та ідеал публічної історії є центральною частиною поточних дебатів про стосунки між архівними працівниками та спільнотами, які також створюють, піклуються та використовують архіви.

Визнання достовірності різних форм знання та створення історії спонукає до запитань про те, що таке «архіви» та як ними керувати.

Це перегукується з мовою та підходом теоретиків публічної історії до створення та перетворення минулого. Зв'язок існує в обох напрямках: громадські архіви не лише підтримують створення історії, але й самі створюються під час процесу створення історії. Створення публічної історії «пов'язане з практикою створення архівів». Кому воно належить і де воно належить? Як його можна каталогізувати й описати, щоб він був значущим для його творців і користувачів? Відповіді на ці запитання мають безпосередній вплив на історії, які є та можуть бути створені з отриманих колекцій.

Отже, протягом двадцятого століття сімейні та краєзнавці руйнували ієрархію історичної інформації, визнаючи цінність матеріалу, яким раніше нехтували, часто місцевого та родинного походження. Сімейні фотографії, спогади та місцевий фольклор були інтегровані в пул ресурсів, доступних для створення історії в бюро записів. У той же час, починаючи з 1960-х років, правозахисники та громадські групи почали збирати та зберігати записи про свої пересування та місця, включаючи ефемери, предмети та усні історії у своїх власних архівах, що зростали. Ці колекції були живими та значущими в сьогоденні, інструментами для внесення змін, а також для реконструкції минулого. Архіви також відіграли центральну роль у побудові націоналістичних і суспільних наративів загалом, мобілізованих урядами, ЗМІ та бізнесом для розвитку своєї суспільної ідентичності.

Публічна історія заснована на побудові наративів про минуле чи сьогодення публічно та навмисно. Мета може бути різною: від політичної та ідеологічної до практичної чи розважальної. Вона може проявлятися на рівні географічної спільноти, або на національному чи міжнародному рівні.

2.4. Цифрові ресурси як засіб інтернаціоналізації публічної історії

Розвиток Інтернету та поява нових цифрових технологій не тільки полегшили комунікацію історичних досліджень, але й створили нові можливості для активізації участі громадськості. Цифрова публічна історія, натхненна краудсорсингом і громадянською наукою, орієнтована на користувача та створюється самими користувачами. Одним із головних завдань є розробка спільної структури, яка дозволить користувачам вивчати та практикувати історичну методологію.

Коли більшість сучасних людей прагнуть про щось дізнатися швидко та поверхово, вони зазвичай «гуглять». Тобто вводять відповідний запит у пошукову систему Google. І, як правило, перше посилання, яке видає ця пошукова система – це посилання на тематичну сторінку «Wikipedia» [47].

Вікіпедія (вікі+енциклопедія) – це проєкт Фонду Вікімедіа, неприбуткової організації, яка керує ще й іншими дванадцятьма інформаційно-освітніми проєктами. Сам проєкт Вікіпедія безпосередньо, позиціонує себе, як «вільна енциклопедія, яку кожен може редагувати [47]», і був заснований у 2001 р. Це не просто один з найбільших сайтів у мережі Інтернет, це ще своєрідна соціальна мережа та одна з найбільших інтернет-спільнот, що об'єднує мільйони користувачів по усьому світу і спонукає їх співпрацювати разом над цим проєктом, здебільшого вдосконалюючи його.

Українська Вікіпедія була заснована 30 січня 2004 року, і на грудень 2023 р. в ній налічувалось 1 300 257 статей українською мовою, що свідчить про популярність навіть одного, українського, сегменту цього цифрового інформаційного проєкту серед українського суспільства. А взагалі у фондах Вікіпедії містяться статті 335 мовами та діалектами. Таким чином, проста участь перетворюється на виробництво знань. Зосередження уваги на Вікіпедії демонструє як проблеми, так і переваги відкриття повноважень на цифрових платформах.

Академічні історики не дуже поважають інформацію, що взята з цього ресурсу саме через те, що будь-яка людина може писати чи редагувати в ній статті, то ж там бувають і випадки дезінформації, і помилки, і неточності, особливо якщо статті давні та нередаговані. Але з іншої сторони, саме відкритість до редагування станом на 2023 рік призвела до того, що за проведеними дослідженнями вірогідність правдивої та актуальної інформації, що подає цей ресурс, дорівнюють до вірогідності інформації з «Енциклопедії Британіка». Тому, з нашої точки зору, цей інтернет-проект є одним з найпотужніших цифрових платформ для інтернаціоналізації публічної історії зокрема.

Спосіб взаємодії сучасної культури з минулим є складнішим, багатограннішим і різноманітнішим, ніж будь-хто міг собі уявити. Практика та досвід аматорської (публічної) історії революціонізувалися завдяки появі технологічних інновацій, таких як Web 2.0. Значною мірою Інтернет сприяв комерціалізації історичної інформації, обмежуючи онлайн-доступ до документів, записів та інших джерел для тих, хто бажає брати участь у мережах споживання [12, с. 75–76]. В епоху цифровізації досвід минулого став фундаментально інтерактивний, складний і менше залежний від наративів, нав'язаних зовнішніми авторитетами. Ми стали свідками загального переходу знання про минуле від текстового до візуального, перформативного та втіленого в популярній історичній репрезентації.

Цифрова публічна історія сприяє розвитку публічної історії в усьому світі, використовуючи всі види джерел і краудсорсинг індивідуальних і колективних знань, таким чином інтернаціоналізуючи місцеві методи публічної історії. Після того, як публічні історики написали про шляхи, якими американці бачили власну історію і хотіли брати в ній безпосередню участь, розповідаючи про своє минуле, подібні запити повторювалися в Австралії та Канаді, що посилювало ідею всесвітнього індивідуального та колективного переходу до прямого залучення до історії громади.

З цифровим поворотом — особливо здатністю Web 2.0 працювати з інтерактивним обміном знаннями, починаючи з зародження діяльності соціальних мереж між 2000 і 2004 роками - місцеві громади нарешті були здатні передавати свої знання про минуле, переносючи їх у цифрову сферу. Посередницькі чи ні, практики Web 2.0 роблять можливим пряме залучення в усьому світі місцеві громади до історичних студій.

Різне минуле, що демонструє різноманітні міські пейзажі, соціальну діяльність і сім'ї, може бути технічно інтегрованими в сучасні цифрові фотографії за допомогою спеціального програмного забезпечення. Злиття старих зображень різних поколінь із тисячами сучасних цифрових зображень на всіх континентах передає інше бачення минулого. Інтенсивне використання таких нових технологія звичайними людьми показує, наскільки важливе це для міжнародної громадськості, яка зацікавлена у включенні своїх спогадів у сьогодення.

Історія стає позачасовою, завжди активною в нашому сьогоденні. «Привиди минулого» – це підпис, що описує фотографію американської сім'ї, на якій показано паузу двох поколінь на Капітолійському пагорбі [19]. Привиди сімейного минулого, завдяки цифровим технологіям, стають дедалі популярнішими для реанімації та демонстрації спогадів. Соціологи колеги визначили систематичне повторення сімейних фотографій як чудовий спосіб зрозуміти поведінку людей.

Об'єднання старих і останніх зображень створює новий вид цифрової шкали часу.

«Істографія» [63] — це інтерактивна шкала часу, яка охоплює 14 мільярдів років історії, від Великого вибуху до 2015 року. Сайт збирає історичні події з Вікіпедії та щодня самостійно оновлюється новими записаними подіями. Інтерфейс дозволяє користувачам переглядати від десятиліть до мільйонів років. Глядач може вибрати перегляд різноманітних подій, які відбулися в певний період, або націлитися на певну подію в часі. Наприклад, ви можете подивитися на минуле століття в категоріях війни та винаходів.

Цифровий проєкт «Historypin» [19] розробляє та підтримує методи оповідання, які використовують понад 3000 культурних організацій. Автори проєкту вважають, що світ, у якому кожна культурна організація може залучати та розвивати свою спільноту – це шлях для порозуміння через історії. Вони збирають, курують та структурують історії, щоб об'єднати людей, - одна історія за раз. Свою місію вони прописують наступним чином: «Завдяки нашим проєктам ми об'єднуємо громади. Ми змушуємо людей говорити. Про спільний досвід. Про їхні зв'язки між собою. Про місця, де вони жили, працювали та грали. Про історію, яка живе в будівлях і просторах навколо них [19]». У цьому проєкті вже розміщено 365 951 історію, пов'язану з 27 844 проєктами та турами – у 2600 містах. Все це створено спільнотою з понад 80 000 оповідачів, архівістів та громадянських істориків. Ці цифри зростають з кожним днем, оскільки люди в усьому світі проводять локальні заходи Historypin у своїх громадах.

Historypin, «глобальна спільнота, яка співпрацює навколо історії», є символом того, що відбувається, з мільйонами фотографій, які щодня додаються в соціальних мережах і Web 2.0 сайтах, де користувачі збирають минулі фотографії та особисті спогади. Наприклад, методи краудсорсингу, використані в піонерському проєкті цифрової публічної історії Web 2.0, PhotosNormandiere дозволило повторно задокументувати весь день D-1944 і наступні фотографії військової кампанії, дозволивши переписувати їх підписи.

Падіння веж-близнюків Всесвітнього торгового центру 11 вересня 2001 року вплинуло на громади в усьому світі в реальному часі завдяки всесвітньому каналу CNN. У Брукліні місцеві громади будували невеликі святині пам'яті. Подалі від туристичних маршрутів, з видом на нижній Мангеттен можна побачити, де місцеві жителі спостерігали напад. Масштаб пам'яті в Брукліні фізично близько до події. Проте «Вересень 11» також розповідає про громадські спогади в усьому світі та створення цифрового проєкту.

«Цифровий архів від 11 вересня» розглядає [22] це. Спільні свідчення були зібрані з усього світу в цьому гігантському «винайденому» цифровому архіві, що займається із суспільною пам'яттю про напад міжнародного масштабу. Кожне

окреме свідчення бере участь у розумінні глобальної події, додаючи точки зору багатьох локальних досвідів. Цей проект переглядає масштаб місцевої публічної історії та ілюструє нові виклики практики міжнародної публічної історії в цифрову еру. Такий цифровий і комунікаційний зсув також перебудовує практику публічної історії на міжнародному рівні.

Отже, цифрові ресурси відіграють вирішальну роль в інтернаціоналізації публічної історії, сприяючи обміну історичними знаннями та роблячи їх доступними через кордони. Можемо виокремити наступні цифрові ресурси, що сприяють цьому процесу:

Глобальний доступ: цифрові платформи та онлайн-архіви дозволяють людям з різних куточків світу отримувати доступ до історичних матеріалів, документів і ресурсів без географічних обмежень.

Багатомовний контент: надання історичного контенту кількома мовами забезпечує ширший доступ і розуміння, долаючи мовні бар'єри та роблячи історію більш інклюзивною.

Віртуальні виставки та тури: онлайн-платформи пропонують можливість створювати віртуальні виставки, інтерактивні графіки та віртуальні тури історичними місцями, що дозволяє людям у всьому світі досліджувати культурну спадщину та історичні наративи.

Спільні проекти: цифрові інструменти сприяють співпраці між істориками, дослідниками та інституціями через кордони, уможливаючи спільне створення баз даних, цифрових архівів і дослідницьких проектів, які охоплюють кілька країн і культур.

Краудсорсингові ініціативи: залучення громадськості до оцифрування історичних документів, транскрипції текстів або надання особистих історій і спогадів створює колективні зусилля для збереження та поширення різноманітних історичних перспектив.

Освітні ресурси: онлайн-освітні матеріали, курси та цифрові бібліотеки надають доступні ресурси для викладачів і студентів у всьому світі, сприяючи глобальному розумінню історичних подій і тем.

Соціальні медіа та онлайн-обговорення: такі платформи, як соціальні медіа, дозволяють дискусії, обмін історичними анекдотами та обмін ідеями між людьми з різним культурним походженням, сприяючи ширшому діалогу на історичні теми.

Цифрове оповідання: використання цифрових інструментів для створення мультимедійного вмісту, наприклад подкастів, відео чи інтерактивних веб-сайтів, допомагає представити історичні оповіді в привабливих і доступних форматах для різноманітної аудиторії.

Завдяки використанню цифрових ресурсів публічна історія стає більш інклюзивною, охоплюючи глобальну аудиторію та заохочуючи різноманітні точки зору, дискусії та співпрацю, яка виходить за межі географічних кордонів. Ці інструменти покращують доступність і багатство історичних знань, сприяючи більш взаємопов'язаному розумінню нашого спільного минулого.

Висновки до Розділу 2.

Публічна історія в основному створювалася на протипагу тому, що сприймалося як традиційна академічна історія, яка ігнорувала громадськість. Спочатку публічна історія визначалася просто як тип історії, що вивчається поза класною кімнатою. Виникнення усної історії було символом нових течій в історіографії 1960-х років – соціальної історії, історії знизу, народної історії чи висхідної історії – які перейшли від вивчення еліт до зосередження уваги на простих людях та етнічних меншинах.

Усна традиція, перший і найпоширеніший спосіб людського спілкування. Усна традиція — це інформація, яка передається з вуст в уста з покоління в покоління, це те, що не записано. Цей пласт інформації включає історико-культурні традиції, літературу та право. Усна традиція дає можливість суспільству передавати знання поколінням без письма.

Інтернаціоналізація публічної історії полягає не лише у застосуванні конкретного аналізу до архівів; це також вимагає спеціальних інструментів, навичок і співпраці між програми публічної історії по всьому світу. Вийшовши за межі обмежень Північної Америки, програми суспільної історії стають дедалі більше взаємопов'язаними.

Нарешті, інтернаціоналізація публічної історії, мабуть, найкраще ілюструється зростання цифрової публічної історії. Цифрові проекти сприяють інтернаціоналізації публічної історії через Інтернет, охоплюючи міжнародну аудиторію. Програмне забезпечення, таке як Zotero та Omeka спрощують співпрацю між цифровими спеціалістами. Використовувані в публічній історії, вони дають змогу навчити студентів-істориків, як стати міжнародними публічними істориками. Мови цифрової розмітки, такі як HTML і XML стали справжньою міжнародною практикою, незалежно від національного походження цифрових публічних істориків. Цей віртуальний і міжнародний вимір публічної історії штовхає публічних істориків протистояти перевизначенням аудиторії, комунікаціям та просторам, які вже не є місцевими чи міжнародними, а дедалі більше глокальними.

В епоху цифровізації досвід минулого став фундаментально інтерактивний, складний і менше залежний від наративів, нав'язаних зовнішніми авторитетами. Ми стали свідками загального переходу знання про минуле від текстового до візуального, перформативного та втіленого в популярній історичній репрезентації.

РОЗДІЛ 3. ВХОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ У МІЖНАРОДНИЙ ПРОСТІР

3.1. Соціально-культурна складова

Історики завжди займалися громадською історичною роботою, як в академії, так і за її межами, хоча до 1960-х і 1970-х років, у розпал кризи працевлаштування в США для докторів філософії з історії, ця професія здебільшого «забула» про своє професійне коріння в історичних товариствах, музеях, архівах та державних установах [70].

В умовах глобальної економічної депресії 1970-х років університети зіштовхнулися із серйозною кризою зайнятості. Нестача постійних академічних робочих місць призвела до того, що багато докторських програм у США скоротили кількість студентів. Кількість робочих місць у сфері вищої освіти різко скоротилася. В академічних колах було надто багато істориків і надто мало посад. До 1977 року криза досягла такого рівня, що великі історичні інститути заснували програми та комітети, щоб дати історикам нові відповіді – і, як ми сподіваємося, нові можливості. Національний координаційний комітет із просування історії був створений у 1977 році. Зосередивши увагу на питаннях кар'єри, комітет працював над наведенням мостів між університетами та неакадемічними світами. Громадська історія виникла тоді як одне з можливих розв'язків кризи зайнятості. Професійний тропізм викладання суспільної історії ідеально відповідав цьому контексту диверсифікації вищої освіти. Криза зайнятості сприяла інституціоналізації суспільної історії за допомогою університетських програм навчання.

Придуманий Робертом Келлі в Сполучених Штатах у 1970-х роках в Каліфорнійському університеті в Санті Барбара, термін «публічна історія» на сьогодні має всі ознаки історії успіху. Публічна історія займає перше місце серед професій в Північній Америці та дедалі більше в інших частинах світу [8].

«Рух» публічної історії виник у Сполучених Штатах і Канаді в 1970-х роках, отримавши популярність і вплив завдяки створенню програм публічної та

прикладної історії в університетах, коли суспільство почало шукати відповідей на причини появи кризових явищ у історії. До цього періоду відноситься заснування Національної ради з публічної історії в США, а також її наукового журналу «The Public Historian».

Незважаючи на успіх, мало що відомо про історію та розвиток суспільної історії. Більшість статей написано північноамериканськими істориками та розміковує про створення цієї області у 1970-х роках. Деякі публікації пропонують ширші, міжнародні та порівняльні підходи. Це створює помилкове уявлення про практики публічної історії. Тоді народилася інституціоналізація руху, а не практики. Міжнародна перспектива допомагає помістити цю інституціоналізацію у більш тривалий та широкий контекст.

Важливо з'ясувати, чи мав рух суспільної історії у Сполучених Штатах міжнародний вплив (тобто інтернаціоналізацію американського руху) чи розвиток суспільної історії в усьому світі відбувся завдяки одночасній переоцінці ролі істориків. Іншими словами, чи існувало американське визначення суспільної історії, прийняте деінде, за яких обставин і які місцеві адаптації/переклади мали місце? Міжнародний погляд на суспільну практику допомагає зрозуміти коріння руху, а також те, як і чому воно розвивалося у різних частинах світу, а не в інших.

Зрештою, міжнародна перспектива порушує питання про те, чи можемо ми сьогодні говорити про міжнародну громадську історію, чи складається вона зі спілкування, обміну та співробітництва між різними частинами світу чи ми є свідками появи національних рухів, відірваних від один одного. При цьому нам також необхідно поставити під сумнів вектори – людей та інститути – і те, як вони вплинули на процес інтернаціоналізації суспільної історії.

Сьогодні важко розглядати публічну історію як рух, коли її включено до навчальних програм сотень вищих навчальних закладів по всьому світу. Проте дехто може стверджувати, що він зберігає характеристики руху публічних істориків через постійну відданість багатьох нинішніх практиків ідеалам соціальної справедливості, політичної активності та залучення громади.

Хоча публічні історики іноді можуть бути вчителями, публічну історію зазвичай визначають як історію поза стінами традиційного класу. Це може включати безліч способів споживання історії широким загалом. Ті, хто не завжди згадує свої уроки історії в середній школі та коледжі, часто є тими самими людьми, які проводять канікули та свій вільний час, шукаючи історію за власним бажанням: здійснюючи паломництва на місця битв і меморіали, відвідуючи музеї, переглядаючи телевізійні документальні фільми, волонтерство в історичних товариствах, участь у проекті історії громади та дослідження сімейних історій.

Національні форми публічної історії тепер міжнародно пов'язані через Інтернет. Таким чином, місцеві спільноти є зрозумілими та актуальними сьогодні для багатьох інших культурних, мовних, релігійних і соціальних спільнот у всьому світі. Далеке минуле взаємодіє через міжнародний суспільно-історичний рух. Транснаціональне правосуддя та питання прав людини перевірені Міжнародною коаліцією, базуються на національних/локальній історії та колективної/індивідуальної пам'яті та поділяються глобально як у своїх цілі та методи публічних істориків у всьому світі. Публічні історики зосереджуються на місцевих прикладах, які порівнюються на міжнародному рівні; тобто вони створюють нові глокальні (глобальний+локальний) форми публічної історії, які називають міжнародною публічною історією у світовому масштабі.

Публічна історія часто порівнюється з деревом [8], частини якого (коріння, стовбур, гілки та листя) представляють багато спільних і взаємопов'язаних етапів у цій галузі. Визначення публічної історії як системного процесу демонструє необхідність співпраці між різними учасниками – незалежно від того, чи є вони кваліфікованими істориками, чи ні – та має на меті зосередитися на ролі, яку вони відіграють у загальному процесі.

«Спадщину не слід плутати з історією. Історія прагне переконати правдою...Спадщина перебільшує та замовчує, відверто визнає та відверто забуває, і процвітає через невігластво та помилки» [27]. Це зауваження щодо різниці між цими двома поняттями значною мірою пояснюють, чому історики

мали досить негативний погляд на публічну історичну практику. Зрозуміло, що існує занепокоєння щодо того, як минуле можна легко спотворити та сфальсифікувати за допомогою форм історичного представлення, які не дотримуються правил доказів і стандартів академічної строгості. Однак тут є певна іронія, оскільки історикам, які досі вважають, що мають публічну аудиторію та мають обов'язок розкривати своє відчуття минулого, часто бракує поінформованої точки зору на популярні сучасні світові історичні тенденції.

Щоб зрозуміти природу історичних репрезентацій у суспільному надбанні, потрібно, на наш погляд, дослідити те, як суспільство взаємодіє зі своїм минулим, бо це може прояснити динаміку самої культури цього суспільства - від популярної історії до аматорської історії, реконструкції до ігор, історії як телебачення до історичного телебачення, від драми, літератури та графічних романів до музеїв і спадщини тощо. Тобто «історичне» завжди концептуалізується культурною уявою.[26]

Це природа того, як історія діє в сучасному суспільстві, припускаючи, що в результаті історикам, можливо, доведеться переглянути свій підхід до минулого.

Ще один соціально-культурний аспект публічної історії, на якому ми хочемо акцентувати увагу – тенденція негласного протистояння між академічними та публічними істориками.

З одного боку, відбулося зростання кількості «відомих» істориків, яких тепер цінують не так за їхні академічні здобутки, як за їх особистість і стиль. З іншого боку, вплив академічного історика на суспільну арену зменшився, тоді як безліч журналістів, критиків та інших письменників дедалі більше інформують про наше розуміння минулого як автори біографій або ведучі телевізійних програм. Це розглядається як наслідок розбіжності між академічними пріоритетами та масовими інтересами, а також як різні уявлення про популярного та академічного історика в публічній уяві.

Відхід академічної історії на другий план у сучасних реаліях порівняно з публічною історією є наслідком посилення «права вибору» громадськості, яке заохочується появою читацьких груп, журналів і веб-сайтів, блогів, подкастів. Це

частина того, що де Грут, наприклад, описує як «здавалося б, низова революція в історичній участі [12,с.48]».

Професійні історики - люди з деякою поглибленою підготовкою в галузі історії - привносять особливий набір навичок, які часто неправильно розуміють, у завдання вивчення минулого. Вони збирають і зважують різні види свідчень, у тому числі первинні джерела (документи або спогади періоду часу, який вивчається), матеріальні артефакти та попередні наукові дослідження (вторинні джерела). Використовуючи ці джерела, вони працюють над обережними, часто тимчасовими інтерпретаціями того, що відбувалося і чому в певний час.

Перш за все, історики намагаються зрозуміти, як і чому все змінюється з часом. Це не питання простого визначення причин і наслідків, а розгляду різних контекстів і часових масштабів для інтерпретації наявних фактів.

Історики зважують подібні часові рамки та процеси, що перетинаються, щоб отримати звіти про минуле, які виходять за рамки простої причини та наслідку. Добре історичне мислення рідко дає прості відповіді чи уроки. Але це може допомогти з'ясувати, що поставлено на карту, що сформувало сучасні реалії та хто був залучений до певної боротьби та змін (або виключений із неї).

Публічні історики використовують ці навички в багатьох різних середовищах, від музеїв і державних установ до проектів, які допомагають громадам документувати їх власні історії, чим і протиставляють себе академічним історикам.

Але побудова історії іноді відбувається без посередництва професійних істориків. Коли різні публіки цікавляться своєю особистістю і комунітарним минулим, ті, хто інтерпретує це минуле, не завжди є підготовленими істориками чи публічними істориками. Така громадськість винаходить багатовимірні ідентичності та традиції, які базуються на пам'яті. Однак спогади не є формою сліпоти, а минуле про щось більше, ніж «правда» та «науковий» аналіз, ототожнений з академічною історіографією, створеною з використанням традиційних джерел. Публічні історики, які працюють на місцях, вважають, що історіографія та пам'ять (індивідуальна та колективна) є проявами

минулого, яке можна проаналізувати та використати разом для взаємодії з різними спільнотами про уявлення про минуле. Дотримуючись теорій соціальної пам'яті Моріса Гальбакса, можемо стверджувати, що пам'ять та історія народжуються з бажання протистояти забуттю [16].

Таким чином, індивідуальні та колективні спогади є частиною минулого, що активне у нашому сьогоденні. Роль істориків і публічних істориків полягає в інтерпретації та контекстуалізації цих спогадів.

Інший соціально-культурний аспект стосується музеїв. Останнім часом виникли суперечки щодо репрезентації історії в музеях. Національні музеї стали місцями суперечок, де національні історії та особисті спогади часто суперечать один одному. Інсталяції сучасного мистецтва в музеях, темою яких є історична свідомість, так само порушують спірні питання щодо знання громадськістю та особистого інтересу до минулого. Коли представники громадськості виявляють, що їхні спогади про минуле чи їхні очікування щодо музейного досвіду не виправдовуються, виникає свого роду «викривлення». «Викривлення», пов'язане з пам'яттю та історією в музеї, пов'язане не стільки з фактами чи інтерпретаціями, скільки з викривленням через відсутність узгодженості між особистим досвідом і очікуванням, з одного боку, та інституційним представленням минулого з іншого боку. Сучасні музеї багатьма засобами намагаються досягти від відвідувачів переосмислення зв'язку між особистою пам'яттю та історією.

З огляду на сучасну місію великих класичних музеїв зі своєю вже власною історією, якої дотримуються зараз майже в усьому світі, політика колекціонування будь-якого музею зіштовхується з проблемою вразливості. Основний обов'язок музеїв збирати «речі» та передавати інформацію про них у правдивий спосіб переносить їхню збиральну практику в філософську-пізнавальну сферу і в нормативну сферу етики.

Сфера суспільної історії була предметом численних дискусій між професійними істориками відтоді, як вона офіційно виникла як дисципліна у 1960-х роках. За останні 60 років ця галузь розвинула різноманітність, яка

допомогла людям усвідомити, що історія – це не лише запам'ятовування фактів, імен і дат. Подібним чином історія не повинна бути віднесена виключно до світу академічних кіл. Історія має мету, яка допомагає нам вчитися з минулого, щоб застосувати нові знання, отримані в сьогоденні та майбутньому. Для цього слід також визнати історію важливою поза межами історичної науки, наприклад, в історичних місцях, місцевих товариствах і організаціях, а також музеях. Публічна історія зазнала найпильнішої перевірки на те, чи справді вона настільки важлива, як про це стверджують історики.

Той факт, що ця тема стала популярною серед професійних дискусій, доводить, що чим більше уваги приділяється публічній історії, тим більше розвивається ця сфера і тим більше людей її розуміють. Той факт, що дуже багато серед широкої громадськості вважають визначення публічної історії неоднозначним, є критичним, тому що єдиний спосіб забезпечити належну обачність, на яку вона заслуговує, — переконатися, що люди знають, що роблять публічні історики.

Можливо, було б гарною ідеєю провести дослідження схожості та відмінностей між академічною та публічною історією, але здається, що так само багато можна дізнатися, переглядаючи минулі наукові дослідження та дивлячись на історію, представлену навколо нас істориками, якими ми є, а не витратити стільки часу на суперечки. Найважливіший принцип публічної історії полягає в тому, що вона пропагує історію як спосіб навчання. Можливо, тоді більше уваги слід приділяти урокам, які публічна історія навчила світу щодо історичних записів, і менше уваги до того, чи є публічні історики більш чи менш професійними, ніж академічні історики.

Отже, соціальний компонент публічної історії обертається навколо взаємодії з громадами, сприяння інклюзивності та просування спільного розуміння історії.

Публічна історія часто передбачає співпрацю з місцевими громадами, заохочення їх участі у збереженні, інтерпретації та обміні власною історією. Це може включати проекти усної історії, громадські виставки або культурні заходи,

присвячені місцевій спадщині. Вона має на меті представити різноманітні наративи, точки зору та голоси. Це передбачає визнання та включення історій маргіналізованих або недостатньо представлених груп, сприяння інклюзивності в історичних наративах.

Публічні історики взаємодіють із громадськістю через виставки, семінари, лекції та інтерактивні програми. Ці ініціативи заохочують діалог, дискусії та обмін думками щодо історичних подій, сприяючи почуттю спільного розуміння.

Публічна історія часто перетинається з громадянською активністю, спонукаючи людей розмірковувати про минуле, щоб отримати інформацію для прийняття сьогоднішніх рішень. Розуміння історичних контекстів може надати громадам можливість вирішувати сучасні проблеми та робити усвідомлений вибір, а публічні історичні ініціативи в навчальних закладах, музеях, бібліотеках або на онлайн-платформах спрямовані на навчання різноманітної аудиторії історії. Це передбачає створення доступних ресурсів, кураторство виставок і розробку програм, адаптованих до різних вікових груп і походження.

Публічна історія допомагає громадам досліджувати свою ідентичність і колективну пам'ять, зберігаючи та інтерпретуючи історичні місця, історії та традиції. Це сприяє формуванню локальної, національної і навіть транснаціональної ідентичностей.

Соціальний компонент публічної історії передбачає етичну відповідальність, включаючи повагу до різноманітних точок зору, культурну чутливість та етичні практики у збиранні, збереженні та представленні історичних матеріалів. Публічна історія також може служити платформою для захисту інтересів соціальної справедливості, усунення історичної несправедливості та сприяння примиренню шляхом визнання помилок минулого та роботи над більш справедливим майбутнім.

Підкреслюючи соціальний аспект, публічна історія стає інструментом для побудови зв'язків, сприяння співпереживанню та розширення можливостей спільнот для активної взаємодії та формування своїх історичних наративів. Він

прагне зробити історію актуальною, доступною та значущою для широкого кола людей.

3.2. Економічна складова

Одним з ключових питань економічної складової публічної історії може бути «Як публічна історія може приносити відчутну користь тим, хто нею займається?».

Рух суспільної історії визначалося давньою традицією прикладної історії у Сполучених Штатах. Також прикладна та публічна історія часто використовуються взаємозамінно: перша більше орієнтована на застосування історії до сучасних політичних питань, тоді як остання також включає спілкування з широкою аудиторією та її участь. Наприклад, Келлі сприймав навчання суспільної історії як, перш за все, орієнтоване на посади в державних установах та державній політиці. Не слід забувати, що Келлі працював експертом у галузі державної політики та питань екології [33]. У вступі до першого тому *The Public Historian* Уеслі Джонсон перерахував вісім секторів, в яких зазвичай працюють громадські історики [93]. Хоча він включив до нього установи, пов'язані з історією, такі як музеї та архіви, він чітко виділив державне управління та корпоративний бізнес як дві основні галузі.

Сам Уеслі Джонсон помітив небажання і навіть критику застосування історичних знань під час своїх турне. Він згадав, що німецькі студенти та вчені скептично ставилися до «істориків, які працюють із бізнес-корпораціями [12,с.38]» і відкрито вороже ставилися «до ідеї, що історики працюють із федеральними урядовими установами [11]». Критика була зосереджена на тому факті, що історичні оповідання стануть продуктом, як і будь-який інший продукт, що продається в маркетингових цілях. Побоювання з приводу використання минулого у комерційних та політичних цілях були явно помітні і у Франції.

Але, як і в Великобританії, публічна історія у Франції розумілася як прикладна історія і в основному йшлося про історичних консультантів, які працюють за контрактом з компаніями. Для багатьох французьких істориків акцент на консалтингу означав, що публічна історія в основному розумілася як історія бізнесу, орієнтована на контракти.

Зосередження Північної Америки на застосуванні історії в урядовій та корпоративній сферах та їх намір створити нового історика, відмінного від традиційних академічних профілів, ускладнили розвиток суспільної історії в Європі. Співробітництво та взаємна вигода між теоретичною (у Європі) та прагматичною (у США) публічною історією проіснували недовго. У той час як міські та економічні історики обговорювали прикладну історію, у Європі не збереглося жодного навчання публічної історії аж до створення Євросоюзу у 1992 р.

Визначення публічної історії згодом змінювалися. Незважаючи на те, що використання та застосування історії, як і раніше, займають центральне місце в публічній історії, практика тепер пропонувала більш різноманітні визначення. Як зазначає Гріммінс, «у 1990-х роках погляди всіх цих істориків – європейських та американських – зіллються воедино, і американська публічна історія буде перевизначена як «історія для публіки, про публіку та від публіки [11]». Цей крок був частиною нової уваги до публіки та аудиторії у культурних установах. Символізуючи «нову музеологію», фахівці-практики запропонували поставити відвідувачів до центру процесу. Приміщення аудиторії до центру суспільної історії викликало новий інтерес до способів спілкування для неакадемічної аудиторії. Засоби масової інформації (фільми, подкасти, відеоігри, розповідь історій) та заклади культури (музеї, архіви, парки) більш присутні в сьогоденних дебатах з історії, ніж Уеслі Джонсон та інші американські прихильники історії в кінці 1970-х років. Подання історії іноді вважається важливішим, ніж її застосування. Перехід від прикладної історії, орієнтованої на використання минулого в корпоративному бізнесі та уряді (який піддавався критиці з боку багатьох європейських академічних істориків у 1980-х роках), до публічної

історії, заснованої на повідомленні минулого широкої аудиторії, мав наслідки для інтернаціоналізації поля. У деяких аспектах багато вчених-істориків, хоч і не могли погодитися працювати на уряди та корпоративний бізнес, були схильні повідомляти про свої дослідження ширшу аудиторію.

Донесення історії до неакадемічної аудиторії стало ще важливішим, оскільки університети зазнали серйозних структурних змін. Через скорочення державного фінансування університети дедалі частіше змушені шукати альтернативні ресурси. Одним із рішень був розвиток зв'язків з неакадемічними партнерами, чи то корпоративними компаніями, чи місцевими спільнотами.

Сьогодні очікується, що вчені мають взаємодіяти з різними зовнішніми спільнотами та партнерами.

Наукові та освітні заклади продовжують надавати пріоритет науковій діяльності та навчанню. Некомерційні організації та музеї можуть виявитися зв'язаними руками грантовим циклом і обмеженнями основних донорів. Корпоративна та консультативна робота залежить від прибутку. Звичайно, пристрасні публічні історики виконують чудову роботу в усіх цих умовах; проблема полягає не в окремих інституціях, а в реальності капіталізму. Потенціал публічної історії обмежений джерелами грошей [2].

За останні роки наше спілкування з минулим зазнало важливих змін. На це вказує те, як ми публічно залучаємося до історії та взаємодіємо з нею, значною мірою зумовлено процесами сучасного споживання та комерціалізації. Історичні знання та продукти тепер можна придбати онлайн або в музейному сувенірному магазині; історія може бути оцінена як частина бажаності антикваріату чи власності; або це може бути показано як спосіб продажу телевізійних драм чи відеоігор. Проте поняття «поглинання історії» не слід розуміти в суто матеріальних термінах. Скоріше, це спосіб зв'язку та «взаємодії» з минулим, який може бути однаково символічним та емоційним.[15]

Прикладом економічної складової може бути зміна ролі музею у світлі нещодавніх скорочень їх фінансування [9] у багатьох країнах світу, особливо регіональних музеїв, теоретичних зрушень і змін в очікуваннях відвідувачів. Такі

музеї зазнали змін у способах їх роботи, що відображає вплив розвитку ринку в секторі спадщини, перетворюючи музеї на комерційні підприємства з корпоративною ідентичністю та структурою [12, с. 241]. В США вони також були включені в урядову програму, засновану на неоліберальній риториці залучення, різноманітності та розширення участі. Усе це вплинуло на те, що музеї стали місцями взаємодії з минулим, зосереджуючи увагу на досвіді активного «користувача». Це означає «демократизацію» історичної спадщини: «Інтерактивність передбачає залученість і надання прав відвідувачеві ... замість того, щоб показати артефакт і розповісти його значення, інтерактивні виставки та музеї залучають аудиторію до наративів історії [12, с.246]».

Менш знайомі способи створення історії для спеціалізованої аудиторії та її використання. Ці форми публічної історії не обов'язково призначені для громадського споживання, хоча іноді вони можуть впливати на широку громадськість, наприклад, коли система державного парку береться за план управління, щоб переосмислити історичне місце, або коли місцева некомерційна організація організовує громадський проект усної історії, що забезпечує дослідження для історичної пішохідної екскурсії.

Важливо також пам'ятати, що хоча публічна історія може сприяти загальному розумінню історії, мета багатьох проектів може бути зовсім не освітньою. Таким чином, інституційна історія, написана історичним консультантом для бізнес-клієнта, може бути використана для організації корпоративного архіву. Іншим видом «продукту» або «результату» може бути історія навколишнього середовища та землекористування, яка використовується судом для вирішення питання про права на воду в західних країнах. Місто, яке замовляє архітектурне обстеження, швидше за все, прагне заохотити збереження історичних пам'яток і підвищити якість життя, а також, можливо, сприяти культурному туризму та економічному розвитку.

На наш погляд, комерціалізація історії в розрізі її публічності поділяє все суспільство на дві частини. Перші, це ті, хто «споживає» історію вдумливо, з певною метою зрозуміти щось для себе. Другі сприймають історію, як розвагу.

Отже, і ті, хто продукують та просувають історичні наративи з комерційною метою у соціум можуть також поділятися на дві категорії у своїй боротьбі за аудиторію. Перші будуть вкладати зусилля, час та кошти, щоб зробити історичний контент свого кінцевого продукту достовірним, автентичним, доказовим. Наприклад, запрошувати професійних істориків для консультацій у свої проекти. Другі будуть відходити від історичної правди, або трансформувати її так, щоб привабити аудиторію саме емоціями.

Отже, економічний компонент публічної історії включає різні аспекти, пов'язані з фінансовими аспектами збереження, інтерпретації та поширення історичних знань серед громадськості. Ось розбивка його елементів:

Фінансування та фінансова стабільність: громадські історичні ініціативи часто вимагають фінансування для обслуговування, збереження, досліджень, виставок та освітніх програм. Це фінансування може надходити від державних грантів, приватних пожертвувань, корпоративного спонсорства або прибутку від продажу квитків, членства чи товарів.

Туризм і економіка культурної спадщини: Історичні місця, музеї та пам'ятки культурної спадщини сприяють розвитку індустрії туризму. Вони приваблюють відвідувачів, створюють дохід для місцевої економіки, створюють робочі місця та стимулюють економічне зростання навколишніх територій.

Збереження культурної спадщини: інвестування в збереження та консервацію об'єктів культурної спадщини, артефактів та архівів не лише зберігає історичну цінність, але й сприяє економіці через культурний туризм і індустрію культури.

Індустрія спадщини та культурне підприємництво: публічна історія сприяє створенню можливостей для культурного підприємництва, наприклад, бізнесу, що базується на спадщині, ремісничої промисловості, культурних подій і творчих індустрій, які використовують історичні наративи та традиції.

Освітні програми та отримання прибутку: Освітні ініціативи, семінари, екскурсії та навчальні матеріали, що надаються громадськими історичними

установами, приносять дохід за рахунок продажу квитків, освітніх програм і партнерства зі школами чи університетами.

Цифрові платформи та доступ: Інтернет-ресурси та цифрові архіви розширюють охоплення громадських історичних ініціатив, залучаючи віртуальних відвідувачів і потенційно генеруючи дохід за допомогою моделей підписки, продажу товарів або ліцензування цифрового вмісту.

Державно-приватне партнерство: співпраця між державними історичними установами та приватними організаціями, такими як корпоративні спонсори або благодійні фонди, може забезпечити фінансування проєктів, виставок або заходів зі збереження.

Вплив на місцеву економіку: Ініціативи зі збереження та інтерпретації історії можуть відродити громади, особливо в районах, де історичні пам'ятки чи музеї служать культурними центрами, залучаючи відвідувачів і підтримуючи місцевий бізнес.

У той час як публічна історія сприяє культурному збагаченню та освіті, її економічна складова має вирішальне значення для стійкості, зростання та постійного збереження та поширення історичних знань серед широкої аудиторії. Баланс між економічними аспектами та культурними та освітніми місіями залишається важливим для тривалості та успіху громадських історичних ініціатив.

3.3. Політико-правова складова

«Міжнародний вимір» публічної історії стосується застосування універсальних методів локально. Як наслідок, місцеве тематичне дослідження стає порівнянним за своїми методами та практиками. Щоб краще аргументувати таке теоретичне положення, можна застосувати методологічний підхід, який добре відомий правознавцям — *tertium comparationis* (третя частина порівняння). Під цим терміном правознавці розуміють фактор, що складається з двох елементів, порівнювані мають спільне [36]. Застосовуючи це до міжнародної

публічної історії, порівнянність або *tertium comparationis* залежить від наявності спільних елементів, які роблять історичні явища змістовно порівнянними. Це дозволяє нам теоретично розрізнати два підходи до публічної історії, жодна з них не дивиться лише на географічний масштаб публічної історичної діяльності.

Традиційний підхід до публічної історії складається з локального конкретного дослідження, що само собою зрозуміло розвивався в рамках однієї спільноти, яка взаємодіє з власним минулим. Другий, більш інноваційний підхід залучає до порівняння, використовує більше дистанційне читання та зосереджується на напрузі між міжнародним виміром та різними все ж аналогічними місцевими прикладами в усьому світі. Коли беруть участь міжнародні публічні історики у порівняльній перспективі, вони будують більш складний глобальний рівень часової шкали дослідження та розуміння місцевих прикладів, як на місцевому/міжнародному, так і на міжнародному/місцевому рівні.

Глокальний рівень інтерпретації потребує *tertium comparationis*, щоб просвітити розуміння місцевого. Міжнародна публічна історія – це не саморозуміння локального, але натомість зосереджується на універсальному, використовуючи порівняльний підхід для дослідження окремих прикладів, що, як наслідок, пропонує нам глибше уважне прочитання місцевого минулого.

Одночасно покращується порівняння тематичних досліджень на міжнародному та місцевому рівнях, цінність їхньої онтологічної універсальності в міжнародному полі публічної історії.

Таким чином, глобальний вимір кожного прикладу може бути пов'язаний через *tertium* порівняння з більш універсальними практиками. Використання громадськими істориками в усьому світі загальних методологічних навичок інтерпретації місцевих прикладів показують нам, що є такі, що перевірені на локальному рівні і можуть бути застосовані до всього світу. Цей підхід визначає цілі міжнародної публічної історії.

В Іспанії ще у 2004 році прийняли «Закон про історичну пам'ять», який іспанське суспільство та міжнародна спільнота сприйняли вкрай неоднозначно. Але

іспанці, і науковці по усьому світу почали масового згадувати те, що попередні покоління намагалися ретельно забути. «Терапевтичне забування посунулося, на часі опинилося селективне: треба пам'ятати те, що слід забути. Адже злочини проти людяності під амністією не потрапляють і терміну давності не мають [91]». Тому у 2017 році, ООН знову запропонувала уряду Іспанії «скасувати закони про амністію і чесно переглянути своє минуле. Знову і знову і понині Міжнародна амністія закликає іспанський уряд визнати репресії франкізму злочинами проти людяності [87,с.23]».

Це один, але красномовний приклад того, як у сучасному світі політики намагаються за рахунок історії підвищувати свою популярність серед певних верств населення, але тим самим втрачають свою репутацію і на міжнародній арені, і серед іншої частини населення своєї країни.

Інший приклад демонструє, як публічна історія стає на захист історії від спотворення політиками.

Франція є парадоксальним прикладом того, що починаючи з розвитку проектів і практик публічної історії, все це відбувалося в загальному контексті протистояння розвитку публічної історії як самостійної дисципліни. Публічна історія як дисципліна у Франції не існує. Жодного центру громадського або прикладного історія там існує. Відсутність не є результатом лише мовних проблем; це розкриває так званий «французький синдром щодо корисності історії [25]». Власне, єдині згадки про суспільні ролі історії та істориків там пов'язані з псуванням міжнародного іміджу та історичної незалежності.

Наприклад, троє істориків заснували *Comité de Vigilance face aux Publics de l'Histoire* у 2005 році для з'ясування зв'язків між історією, пам'яттю та політикою [27]. Комітет виник у відповідь на пропозицію французького уряду заохочувати шкільних учителів історії пояснювати позитивний аспект французької колонізації.

Комітет кинув виклик політичному використанню минулого. Більше того, її маніфест 2005 року провів чітке розмежування між академічною історією та суспільною пам'яттю, бо використання минулого є частиною останнього. Хоча

історики раніше розуміли, що комітету та маніфесту в особливому контексті меморіальних законів 2005 року ходу не дадуть, але комітет також виявив загальне небажання визнавати необхідність розвитку публічної історії як дисципліни. Тут ми бачимо, що публічна історія постає проти спотворення голосу історика заради розбудови ідентичності груп.

Розрив у Франції між громадськістю, історична практика та публічна історія як усталена дисципліна відображає більшу різницю між загальною інтернаціоналізацією історичних практик і появою міжнародної публічної історії як галузі. Сприйняття суспільної історії у Франції ще у 1980-ті роки проливає світло на складний процес інтернаціоналізації. Франція, втілена Марком Блохом та школою «Анналів» [95], мала давню традицію істориків, зацікавлених у громадському житті. Історики, навіть незважаючи на те, що деякі з них мали деяку публічну або прикладну історичну практику, вважали себе насамперед академічними істориками - європейські історики були готові розрізняти публічних і академічних істориків. У зв'язку з потужністю академічних мереж мови у Франції відсутність теорії суспільної історії розглядалося як слабкість.

Таким чином, політичні та правові аспекти публічної історії включають навігацію різними правилами, етичними міркуваннями та урядовими впливами, які впливають на збереження, інтерпретацію та поширення історичних знань серед громадськості.

Державна політика та фінансування - громадські історичні ініціативи часто діють у рамках урядової політики та нормативних актів. Вони можуть отримувати фінансування, гранти або підтримку від урядових органів, які можуть впливати на напрямок і пріоритети історичних проєктів.

Цензура та свобода інформації. У деяких контекстах уряди чи органи влади можуть накладати обмеження на історичні оповіді чи доступ до певних історичних документів чи архівів через політичні причини чи проблеми національної безпеки. Збалансування свободи інформації та відповідального тлумачення може бути складним завданням.

Законодавство про культурну спадщину включає в себе закони та нормативні акти регулюють захист, збереження та управління об'єктами культурної спадщини, артефактами та архівами. Дотримання цих законів забезпечує етичне та законне поводження з історичними матеріалами.

Публічна історія часто перетинається з політично делікатними темами, такими як примирення суперечливих історичних подій, визнання минулої несправедливості або розгляд суперечливих наративів. Обговорення цих питань вимагає ретельного вивчення політичних та етичних міркувань.

Політичні впливи можуть формувати суспільну пам'ять і вшанування історичних подій шляхом встановлення меморіалів, пам'ятників або офіційних наративів, які відображають конкретні політичні плани чи ідеології, але публічні історики дотримуються етичних принципів у дослідженні, інтерпретації та представленні історичних матеріалів. Вони повинні орієнтуватися в питаннях точності, репрезентативності та інклюзивності, враховуючи правові та етичні наслідки.

Ініціативи з публічної історії, які передбачають транскордонну співпрацю або стосуються транснаціональних історичних подій, можуть зіткнутися з труднощами в дипломатичних або міжнародних відносинах, вимагаючи ретельного розгляду політичних моментів і дипломатичних протоколів. До того ж політичні рішення можуть впливати на доступ до архівних матеріалів, публічних документів або історичної інформації. Адвокація відкритого доступу та прозорості архівної політики має вирішальне значення для сприяння науковим дослідженням та залученню громадськості.

Орієнтування в політичному та правовому ландшафті публічної історії вимагає балансу між збереженням історичної цілісності, сприянням відкритості та інклюзивності та дотриманням правових та етичних принципів у тлумаченні та представленні історичних наративів громадськості.

Висновки до Розділу 3.

Публічна історія - це галузь в історичних науках, яка складається з професіоналів та аматорів, які займаються історичною роботою в різних державних і приватних умовах для різних аудиторій у всьому світі. Серед середовища, в якому вони працюють, можуть бути міжнародні та транснаціональні організації, уряди всіх рівнів, а також місцеві, регіональні чи національні некомерційні, корпоративні, культурні та освітні установи. Соціум для соціуму.

Але залучення народу до історії є складнішою справою, ніж більшість вчених готові були визнати, бо це пов'язано з сучасним культурним досвідом людства в умовах глобалізації. Хоча історія пронизує сучасну культуру, але вона все більше використовується, споживається у публічному просторі. Академічна історія у багатьох країнах, особливо тих, що відносять до «розвинених», поза стін освітніх чи наукових закладів вже не має монополії на історичне знання.

На наш погляд, комерціалізація історії в розрізі її публічності поділяє все суспільство на дві частини. Перші, це ті, хто «споживає» історію вдумливо, з певною метою зрозуміти щось для себе. Другі сприймають історію, як розвагу.

Отже, і ті, хто продукують та просувають історичні наративи з комерційною метою у соціум можуть також поділятися на дві категорії у своїй боротьбі за аудиторію. Перші будуть вкладати зусилля, час та кошти, щоб зробити історичний контент свого кінцевого продукту достовірним, автентичним, доказовим. Наприклад, запрошувати професійних істориків для консультацій у свої проекти. Другі будуть відходити від історичної правди, або трансформувати її так, щоб привабити аудиторію саме емоціями.

Таким чином, індивідуальні та колективні спогади є частиною минулого, що активне у нашому сьогоденні. Роль істориків і публічних істориків полягає в інтерпретації та контекстуалізації цих спогадів.

Публічна історія базується на стосунках між істориками та громадами, і демонструє складні способи, якими люди використовують минуле, щоб зрозуміти себе.

На відміну від процесу інтернаціоналізації 1980-х років, який в основному був спрямований на поширення певного підходу до історії в Сполучених Штатах, новий процес змішує різні місцеві та національні концепції цих областей. Визначення та підходи до історії різняться залежно від культурного контексту. Процес інтернаціоналізації меншою мірою, ніж у 1980-ті роки, заснований на поширенні американського підходу і більше спирається на місцеву практику.

РОЗДІЛ 4. ПРАКТИКИ СТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНИХ НАРАТИВІВ

Кожна історія створюється історичним наративом, який слідує та інтерпретує те, що можна назвати власне історичним, що містить списки імен людей, речей або подій, які мають зберігатися та передаватися в історії. Історичне та наратив в історії є відносно незалежними, оскільки наратив, який інтерпретує історичне, в принципі може змінюватися, тоді як історичне має бути збережене, що є головним завданням історичної пам'яті. Таким чином, історичне буття запам'ятовується всередині історії.[33]

Немає одностороннього потоку від наукових до непрофесійних наративів. Потік є двонаправленим: наукові наративи впливають на наративи непрофесіоналів, але оскільки реальний світ включає істориків, ці наративи непрофесіоналів також впливають на спосіб мислення академічних істориків, і, отже, також впливають на самі наукові наративи. Можна стверджувати, що історики занурені в наукові методи, які допомагають їм уникнути загрози непрофесійної думки. Немає жодної наукової теорії чи методу, здатного вилучити це з будь-якого історичного аналізу. Використовуючи однакові методи, літній європейський історик і молода африканська історик можуть створити різні історії.

Історичні наративи завжди є, принаймні, вторинними репрезентаціями в їх соціальному потоці. Цей потік є саме тим процесом, який перетворює кожен історичний наратив у нову вторинну, третинну, четвертинну тощо історичну репрезентацію. Наприклад, те, чого історик навчився в дитинстві в школі, впливає на його/її роботу як історика, він впливає на музейну експозицію, що впливає на телешоу, яке впливає на статтю в журналі чи журналі тощо.

Соціальний потік історичних наративів - це не концепція, а явище. Він існує емпірично в кожному глобальному суспільстві (і, можливо, в деяких неглобальних). Західні концепції, такі як Public History були створені, щоб впоратися з цим явищем і зрозуміти історію за межами академічної історіографії. Як і багато західних наукових концепцій, вони оголошують себе універсальними

чи глобальними, але вони систематично поділяють явище, яке намагаються осмислити, обмежено національним шляхом.

Усе важливіше розуміти соціальний потік історичних наративів у цифровому світі, особливо з огляду на нинішній антиінтелектуалізм епохи постправди. Протягом дев'ятнадцятого сторіччя історики були близькі до того, щоб монополізувати соціальний потік історичних наративів або, принаймні, так вважали. У той час історики ділили історичні оповіді не більше ніж з історичними романами. Тому їхня думка щодо історії була дуже важливою.

Протягом двадцятого століття історики втратили позицію головних виробників історичних наративів для ЗМІ, але зберегли свою актуальність і авторитет у потоці: хоча публіка споживала наративи, відмінні від наукових, вони були в курсі думки істориків. У той час думка історика була мірилом історично правильного чи неправильного.

У двадцять першому столітті історики відповідають лише за дуже невелику частину історичних наративів, але ця невелика частина була дискредитована більшою аудиторією так само, як наука загалом, через «занепад наукової культури» в епоху фейкових новин [32].

Цифровому суспільству не потрібен історик, щоб вирішити, що є правдою: такою була роль історика в дев'ятнадцятому столітті. Цифровому суспільству потрібен історик, здатний працювати з множинною брехнею, містифікаціями, фейковими новинами, фальшивими фактами, і особливо здатний допомогти суспільству працювати з такою інформацією. Як експерти з наратології, історики можуть бути найкращими союзниками у війні наративів або програти цю війну, дотримуючись своєї ролі охоронців істини [36].

Існує чимало організацій, як суто національних, так і міжнародних, які об'єднують професійних істориків та аматорів від історії, щоб створювати історичні наративи та просувати їх у публічну сферу. Наприклад, Американська асоціація національної та локальної історії (American Association for State and Local history) [2]. Чи Міжнародна федерація публічної історії (The International Federation for Public History) [41], яка була заснована у 2010 році. Ця організація

прописує у своїх завданнях: -створити міжнародну мережу програм публічної історії, науковців і практиків, сприяти міжнародному обміну інформацією про викладання, дослідження та практику публічної історії;__- ділитися рекомендованими передовими професійними та академічними практиками, включаючи стандарти оцінки публічної наукової історії;_- сприяти участі громадських істориків та їх організацій у міжнародних конгресах та інших зустрічах науковців галузі; - заохочувати формування національних комітетів істориків, які працюють у сфері публічної історії тощо. Тобто максимально залучати у свої ряди з усього світу і тих хто професійно, і тих, хто з певною метою цікавиться історією.

Інша найдавніша організація у сфері публічної історії - Національна Рада з публічної історії (США) [70], зазначає: «Публічні історики бувають різних форм і розмірів. Вони називають себе історичними консультантами, музейними професіоналами, державними істориками, архівістами, усними істориками, менеджерами культурних ресурсів, кураторами, продюсерами фільмів і медіа, інтерпретаторами історії, фахівцями зі збереження історичних пам'яток, радниками з питань політики, місцевими істориками та громадськими активістами, серед багатьох інших посадових інструкцій. Усіх спільний інтерес і прагнення зробити історію актуальною та корисною в суспільній сфері [70]». Всі ці люди не просто розвивають публічну історію – вони виводять її на транснаціональний рівень.

Інші приклади показують, що інтернаціоналізація суспільної історії залежить від місцевого контексту. Порівняно зі Сполученими Штатами Італія має набагато довше минуле, а публічна історія пропонує ширший спектр тем і практик у галузі стародавньої, середньовічної та ранньої сучасної історії. Потім, набагато більшою мірою, ніж у Північній Америці, публічна археологія відіграла роль у формуванні галузі історії в Італії. Крім того, розвиток італійської асоціації публічної історії значно більшою мірою, ніж у Сполучених Штатах, ґрунтувався на низхідному процесі.

Під безпосереднім керівництвом Департаменту спадщини Італійська рада історичних досліджень (Giunta Centrale Per gli Studi Storici) об'єднує більшість історичних асоціацій Італії. Створена цією Радою Італійська асоціація суспільної історії спочатку замислювалася швидше як рада асоціації, ніж членська асоціація. Метою було не створити нового історика, як стверджували отці-засновники Північної Америки у 1980-х роках, а зібрати істориків, які публічно практикують історію.

Конкретна мета полягає в тому, щоб зібрати істориків, які займалися публічною історією (усна історія, публічна археологія та цифрова історія, серед іншого) або навчити нових істориків, які мають конкретні публічні навички. Орієнтація на практиків, а не на академічну публічну історію, пояснює, чому в раді новоствореної Італійської асоціації мало істориків, які обіймають академічні посади, але ще невідомо, чи зможе Італійська асоціація публічної історії переконати достатньо академічних істориків розвивати публічну історію в рамках університетської підготовки.

Хоча історики ніколи не були повністю відірвані від широкої публіки, наприкінці дев'ятнадцятого та на початку двадцятого століть вони пережили серйозні зміни. Історія стала науковою та професійною дисципліною. У Німеччині Леопольд фон Ранке був натхненним прикладом для нових істориків і прагнув наукової об'єктивності, заснованої на першоджерелах і фактичному аналізі. Заснована на новій методології відновлення фактів та уникнення думок, наукова методологія призвела до професіоналізації дисципліни та змінила як історичне виробництво, так і відносини між істориками та їх аудиторією. Академічні публікації стали звичайним вектором поширення інформації професійних істориків. Наукові журнали фокусувалися на фактах та подіях.

Ця еволюція відбулася через прагнення професійних істориків до об'єктивності та їхньої потреби дистанціюватися від своєї теми. Проте, чинячи таким чином, історики сприяли збільшенню дистанції між академічними істориками та широкою публікою. Професійні історики почали звертатися до

більш конкретної аудиторії – своїх колег-академіків – з бажанням відійти від популярного стилю письма.

Зростання числа академічних та професійних істориків не повинно приховувати той факт, що багато інших істориків застосовували історію поза освітою. Крім істориків, призначених до національних парків США у 1930-х роках [49], інші історики працювали у місцевих установах. Усний історик Рональд Греле зазначає, що «до появи публічної історії саме місцевий історичний рух пропонував найрадикальнішу альтернативу історичній роботі, що проводиться в академії [11]», символом якого стало створення Американської асоціації державної та місцевої історії [2] у 1940 році. Ці місцеві історики працювали переважно в архівах та історичних суспільствах. Корпоративні архіви також розвивалися через бажання корпорацій зберегти свої записи.

Однак ці практики не вважалися професійними істориками. Для істориків поза межами академічних кіл був єдиного знаменника. Академічні історики були ізольовані як від масової аудиторії, так і інших непрофесійних практиків, які працювали в місцевих, культурних і політичних установах.

З точки зору інтелектуального підходу, теорія та методологія публічної історії залишаються міцно в історичній дисципліні, і будь-яка хороша публічна історія ґрунтується на здоровій науці. Більшість університетських програм публічної історії, наприклад, навчають своїх студентів бути істориками перш за все, з додатковим навчанням навичкам і перспективам, корисним у практиці публічної історії. Протягом багатьох років дехто стверджував, що публічні історики є більш свідомо міждисциплінарними, ніж традиційні історики, але ця відмінність, здається, зникає, оскільки сама історична дисципліна стає все більш мультидисциплінарною.

На відміну від багатьох істориків в академії, громадські історики зазвичай беруть участь у спільній роботі з членами спільноти, зацікавленими сторонами та професійними колегами, і деякі стверджують, що співпраця є фундаментальною та визначальною характеристикою того, чим займаються публічні історики. Підхід співпраці надихає на регулярні дебати про роль

«спільної влади» та належне місце для «професіоналізації» місцевої історії. Як і у випадку з громадською наукою загалом, цифрові технології відіграють дедалі важливішу роль у роботі публічних істориків, створюючи нові простори, де вони діляться своєю роботою та зустрічають свіжу та різноманітну аудиторію.

Історичні наративи являють собою мовну та структурну форму, за допомогою якої люди стають можливими для послідовної організації «плину часу», таким чином надаючи повсякденному життю часові рамки та матрицю історичної орієнтації.

– Історичні наративи служать для встановлення особистості їхніх авторів та їх аудиторії. Незалежно від того, чи історичний наратив походить від сім'ї, школи чи громади, він містить безперервний часовий досвід, від минулого до сьогодення, що дає змогу людям позиціонувати себе – індивідуально чи колективно – щодо інших у процесі час.

– Історичні наративи дають людям підстави для дій. Хоча історичний наратив в першу чергу спрямований на осмислення минулих реалій, його мета полягає в тому, щоб зорієнтувати життя в часі таким чином, щоб надати минулим реальним реаліям можливу перспективу в майбутньому. Як такі, історичні наративи служать для визначення уявного курсу дій для окремих осіб і груп, керованих історичними знаннями та пам'яттю.

Створення історичних наративів тісно пов'язане і залежить від сприйняття цих наративів відповідним соціумом, який представлений окремими індивідами. Тому потрібно чітко розуміти особливості формування цієї пам'яті. Якщо здається, що повсякденна концепція пам'яті надійно розташована всередині індивіда, поняття культурної пам'яті, здається, знаходиться в іншому місці. Для більшості теоретиків, культурна пам'ять існує в артефактах, таких як пам'ятники, в ритуалах соціальних практик, у кодексах одягу та поведінки, а також у низці інших соціальних об'єктів. Це також існує в риториці політиків, редакційних статей, думок і тих, хто намагається мобілізувати громадську думку в тому чи іншому напрямку. Але для артефакту чи практики недостатньо мати свій початок у минулому, щоб вважати його культурною пам'яттю.

Враховуються соціальні об'єкти, культурні спогади не лише тому, що вони є історичними залишками, а тому, що вони мають як частину свого значення посилення на якийсь конкретний аспект минулого – людину, досягнення або щось у цьому роді. Є явно межові випадки: форми архітектури, стилів одягу та політичних звичаїв можуть перегукуватися з минулою модою, але не для тих, хто працює в будівництві, наприклад. Однак коли соціальні об'єкти утворюють певні аспекти, з колективної пам'яті згадується минуле, яке є або, можливо, має бути спільною спадщиною всіх членів групи, і вони зрозуміють ці об'єкти з точки зору минулого, яке вони вшановують.

На перший погляд, особистість і культурні явища дуже різні види «пам'яті». Перше ґрунтується на досвіді та його слідах; другі на об'єктах та практиках; перше є питанням причинності та нейронної структури мозку, тоді як останнє є питанням інтерпретації та, прямо кажучи, політики.

Однак при найближчому розгляді відстань між двома явищами зменшується. Тут є кілька міркувань. Одне полягає в тому, що індивідуальні спогади часто, а можливо, завжди мають соціальний компонент. Ті спогади, які не підтримуються та не підтверджуються нашим оточенням, друзями, членами родини, колегами та іншими – зникають. Більш фундаментальним є те, що умови, в яких ми переживаємо і пригадуємо епізод із нашого життя передбачені мовою, умовностями і цінностями, характерні для соціальних груп, до яких ми належимо.

Пам'ять, оскільки кожен має власний досвід, є концептуально структурованою. На погляд Хальбвакса [16], найбільш індивідуальні спогади є таким же соціальним явищем, як і ритуали та звичаї, характерні для різних соціальних груп. Іншого роду міркування викликає роль зовнішніх об'єктів в особистісній пам'яті. Всі ми покладаємося на існування зовнішні слідів – записи в щоденниках, позначки в календарях, записи в картотеках тощо – це забезпечує доступ до минулого; ніхто з нас не міг би впоратися зі звичними справами життя, якби нам довелося покладатися на безсторонню пам'ять. Але це означає, що наша індивідуальна пам'ять займає на аспекті його колективного відповідника;

вона залежить від наявності уявлень, які є такими ж зовнішніми, як і ритуали, пам'ятники тощо, які є сховищем колективних спогадів.

Роль пам'яті полягає не просто в тому, щоб забезпечити нас когнітивним доступом до минулого; це також про те, щоб надати шлях відповідальності за минулі події, що передаються в сьогодення, і, таким чином, для визначення місця поточної відповідальності для цих подій. Роль пам'яті не полягає в тому, щоб надати нам інформацію про минуле, в якій ми повинні розібратися. Пам'ять інформує нас про зобов'язання та відповідальність, яку ми набули в минулому, і це має інформувати нашу поведінку в сьогоденні.

Колективна пам'ять, як множина пам'яті окремих індивідів в певних географічних межах, зафіксована у часі, так само може диктувати соціуму правила поведінки в певних ситуаціях та розуміння відповідальності за ці ситуації.

Існує багато різних способів досліджувати та думати про минуле, а також багато різних способів використовувати ці знання.

Часто в публічній сфері, завдяки відео, іграм, літературі тощо історія сприймається як вистава, спосіб вираження, сприйнятливий до випадковостей минулого та образних аспектів історичної реконструкції. Водночас це своєрідний перформанс, який ґрунтується на вірності актуальності минулого та автентичності досвіду. Наприклад, під час реконструкції на полі бою це призводить до парадоксальної взаємодії, коли прагнення до автентичності (звичаї, поведінка та стиль одягу ретельно відтворюються) суперечить прагненню реконструкторів отримати персоналізований досвід, що дає їм право розігрувати минуле, уявно відтворюючи те, що могло бути. Ця здатність втілити минуле у виставі надає відтворенням перевагу як учасникам, так і глядачам, передаючи сенс у інтерпретації історії від першої особи. Історичний перформанс може бути потенційним простором інакомислення, порушуючи традиційні способи історичного знання [12,с.113].

Однією з головних подій у позиціонуванні історії в масовій культурі стала поява того, що в історіографії питання відомо як «віртуальний поворот» [12,с.2].

Це поняття має особливе значення для таких засобів масової інформації, як телебачення, кіно, романи та п'єси. Донедавна у суспільстві було поширене припущення, що представлення історії на телебаченні є щось спрощене, популістське та неавтентичне [12,с.153–154]. Але буквально за десять років, на наш погляд, така ситуація змінилася. Історичний документальний фільм є складним і парадоксальним візуальним форматом, де розгортаються наратив, сюжет і стилістичний вибір, щоб залучити аудиторію та передати відчуття історичності. Це цікавий приклад того, як популярна форма історичної репрезентації складається одночасно з умовних і проблемних елементів. Традиційний у тому сенсі, що документальне кіно спирається на прагнення зв'язатися з глядачами через емпатійне розуміння [15]. Проте це також робить таке комфортне розуміння проблематичним, включаючи серію тропів і візуальних прийомів, які часто самосвідомо висувають на перший план проблему репрезентації історичної правди. «Історичний документальний фільм гостро усвідомлює, що він не може реконструювати справжнє минуле і, як наслідок, представляє обов'язково невизначену та неповну картину [12,153]».

Сучасний історичний відео контент можна порівняти зі стилем програмування, який представляє глядачам зовсім інший досвід минулого, ніж мейнстрімові історичні документальні фільми, створені ще п'ятнадцять років тому. Як модель історичної взаємодії, реальна історія створює сенс через життєвий досвід простих людей, які стикаються з минулим через позбавлення та труднощі. Зараз дуже популярний, але для України ще новий, історичний відеоконтент формату «Reality History» [34]. Це динамічний та інтерактивний формат, який надає глядачам право голосу та залучає їх до історичної драми, що розгортається. Таким чином, він має потенціал підірвати традиційні моделі історичного знання, хоча він також зберігає прихильність до правил, авторитету та порядку. Проте, «історія реальності може кинути виклик загальноприйнятими ідеям і нав'язаному наративу нашого минулого та спадщини, але замінює їх плутаниною [12,с.72]».

Отже, в інформаційну епоху історія домінує в сучасному суспільстві та соціальній уяві. Позиція історії в популярних культурних формах вираження, зокрема, у сферах драми та літератури докорінно змінилася. За межами класичної адаптації історії для екранізації картина ще складніша, оскільки нові стилі програмування замінили комфортну ностальгію суспільства за старим на минуле, яке зображується як жорстоке, небезпечне та позбавлене моралі [12,с.200–201]. Але, з іншого боку, будучи жанром, який часто критикують за його культурну елітарність, історична драма також може бути динамічною, складною і проблематичною, що знаходить у сучасному суспільстві набагато більшу зацікавленість, і тим самим втягує більш широке коло соціуму у створені фільмами історичні наративи. Чим популярніший фільм, тим більше глядачів по усьому світу його подивляться, і, таким чином, увійдуть у коло створених фільмом на історичну тематику історичних наративів.

Різні публіки та реконструктори діють однаково у всьому світі відповідати на ті самі потреби, використовуючи або відтворюючи минуле.

За словами Уте Фреверт [15], реконструкції є частиною загальноновизнаної історії почуттів. Наприклад, у Сполучених Штатах помітні сліди громадянської війни на ландшафті, і вони важливі в сучасності. Історичні місця та парки в Сполучених Штатах залучають громадськість інтерпретувати місцеві події війни, які залишаються яскравими історіями в культурі та політиці. Активно залучаючи громадськість до заходів пам'яті громадянської війни, реконструктори намагаються зберегти пам'ять про війну. Така локальна громадська історична діяльність, частина глобальної колекції дисципліни, також відтворюються в різних просторових і культурних вимірах у Німеччині, Італії та Бразилії тощо.

Або можна розглянути іншу форму реконструкції, запропоновану на різних континентах міжнародною громадською історичною асоціацією Bridging Ages [44], яка залучає різну громадськість до освітніх практик подорожей у часі. Учасники колективно відтворюють минуле, щоб зрозуміти коріння культурного

розмаїття, минулого, яке вони намагаються пережити, ставлячи під сумнів власне сьогодення.

Отже, міжнародна публічна історія у цьому випадку стосується метаметодології реконструкцій, прийнятої до залучення емоцій у минуле, а спогади однакові за емоціями в усьому світі.

Іншою дедалі більшою частиною практик створення історичних нарративів міжнародної публічної історії є публічна археологія, який зосереджується на захисті та публічному втіленні доісторичної та історичної спадщини. Публічні археологи залучають місцеві громади через польову роботу та сприяння загальному усвідомленню громадськістю цінності місцевої спадщини.

Публічна археологія таким чином має багато спільного з місцевою історією та з тим, що також називають «історією поблизу[49]» – зоною глобальної взаємодії між підготовленими археологами та місцевими громадами навіть у такій країні, як Сполучені Штати, які мають зберегти лише недавню матеріальну спадщину і цінувати її. Основна увага публічних археологів зосереджена на оцінці тих місць, які представляють нашу матеріальну спадщину з різних економічних, соціальних, політичних і культурних точок зору. Таким чином, ми отримуємо спільний спосіб інтерпретації нашої матеріальної спадщини в усьому світі, що функціонує як глобальна діяльність, яка є центральною для міжнародної суспільної історії.

Як і всі професіонали, багато академічних істориків хочуть монополізувати створення своєї діяльності в соціальному плані. Але насправді цього ніколи не було. Хоча історики самотні в проведенні історичних досліджень, вони завжди ділилися створенням історичних нарративів з іншими оповідачами [17], пов'язаними з популярними фестивалями, пам'ятниками, театром, громадськими святами, школами, літературою, музеями, меморіалами, газетами, журналами, туризмом, кіно, телебаченням, відеоіграми, Інтернетом тощо.

Усі ці нарративи, а також історіографія та її взаємозв'язки створюють те, що ми тут називаємо феноменом соціального потоку історичних нарративів. Навіть якщо історики вважають свою роботу кращою, вищою чи більш науковою, усі ці

інші види історичних наративів можуть впливати на суспільство глибше, ніж історіографія, призводячи до конкретних історичних наслідків. Незграбна історична розповідь із фільму, який переглянули мільйони людей, може скерувати більше соціальних дій, ніж науково точна книга, написана істориком і прочитана не більше ніж кількома сотнями однолітків.

Ось чому ці непрофесійні історичні наративи є суспільно такими ж важливими, як і академічна історіографія, а може, навіть більше, хоча вони менш наукові.

Публічна історія часто розглядається досить вузько, як щось, що «відбувається» у знайомих місцях у певні моменти часу під пильним оком «професіонала». Це публічна історія впливу та заяви про залучення: обмежена, контрольована, вимірنا. І навпаки, я виступаю за більш екуменічне, різноманітне та анархічне розуміння публічної історії. Спираючись на спостереження з усної історії, спостережень учасників і цифрової етнографії, я представляю публічну історію як щось, що наповнює повсякденне життя як істориків, так і неісториків, які постійно створюють власні історії за допомогою безлічі джерел і методологій. Вивчаючи цю повсякденну публічну історію, історики отримують повніше розуміння влади минулого в суспільстві, більшу здатність розуміти й кидати виклик проблематичним історичним наративам, а також більш продуктивно взаємопов'язувати свою роботу з повсякденним життям людей.

Можливо, це не найвідоміше обличчя публічної історії. Скажіть «публічна історія» комусь – історику чи іншому – і це, швидше за все, викличе в уяві певні конкретні образи: музейна виставка, місце спадщини, публічна розмова, телевізійний історик. Щось, що «відбувається» у знайомих місцях у певні моменти часу під пильним оком «професіонала». У гіршому випадку, публічна історія може розглядатися як щось більше, ніж корм для заяв про вплив і залучення: обмежений, контрольований, вимірний. Публічна історія суперечок за обіднім столом, здається, не має місця в цій вузькій концептуалізації поля.

Однак публічна історія є – і для багатьох її практиків завжди була – набагато більш різноманітною та анархічною. Публічна історія поза межами впливу та

залученості — це те, що наповнює повсякденне життя, оскільки люди постійно створюють важливі для них історії за допомогою безлічі джерел і методологій, часто абсолютно незалежно від професійних істориків.

Історичні нарративи ніколи не бувають ізольованими. Те, що хтось планує на популярний фестиваль, вивчали в школі або бачили у фільмі; пам'ятник був побудований на основі деяких громадських свят або туристичних інтересів; література впливає на історіографію і навпаки; відеоігри взяли деякі ідеї з фільмів, на які вплинули журнали та газети, на які вплинуло телебачення, які запозичили деякі ідеї з меморіалу чи музею; те, що ми бачимо в п'єсі, може походити з Інтернету, те, що ми бачимо в Інтернеті, може походити з п'єси.

Вивчення історії спирається на знання фактів, дат, імен, місць, подій та ідей. Крім того, справжнє історичне розуміння вимагає від студентів залучення до історичного мислення: ставити запитання та збирати переконливі докази на підтримку своїх відповідей; вийти за рамки фактів, наведених у їхніх підручниках, і дослідити історичні записи самостійно; ознайомитися з документами, журналами, щоденниками, артефактами, історичними місцями, творами мистецтва, кількісними даними та іншими доказами минулого, причому робити це творчо, беручи до уваги історичний контекст, у якому створювалися ці записи, і порівнюючи багато точок з погляду тих, хто перебував на місці події в той час.

Справжнє розуміння історії вимагає, щоб споживачі публічної історії мали можливість створювати власні історичні нарративи та аргументи. Такі нарративи та аргументи можуть приймати різні форми – наприклад, есе, дебати та редакційні статті. Їх можна ініціювати різними способами. Однак жодна така потужна не ініціює історичне мислення, ніж ті проблеми, минулі та теперішні, які спонукають людину усвідомлено увійти в історичні записи та застосувати обґрунтовані історичні перспективи для аналізу проблеми.

Розуміння історії також вимагає вдумливо читати історичні оповіді, створені іншими. Добре написані історичні оповіді є інтерпретаційними, розкривають і пояснюють зв'язки, зміни та наслідки. Вони також аналітичні,

поєднуючи жваве оповідання та біографію з концептуальним аналізом, взятим із усіх відповідних дисциплін. Такі наративи сприяють розвитку основних навичок історичного мислення.

Як історики, які працюють у цій галузі, консультанти часто бачать цінність в об'єктах, будівлях, ландшафтах і локаціях, які можуть залишатися поза увагою широкої громадськості. Живучи в громаді, люди можуть щодня повз одне місце, нічого не знаючи про його історію. Або вони, можливо, почули поверхневі основи — факти, які пов'язують це з важливою особою чи подією в місті чи регіоні. У більшості випадків ніщо не може бути дальшим від істини, але пошук забутої історії місця вимагає зміни суспільного сприйняття того, що саме становить історію. Крім того, це передбачає глибше копання публічним істориком, поза очевидними джерелами, у життя людей, які сформували та були сформовані певним місцем.

Для спільнот, які мають кілька історичних наративів, консультанти стикаються з проблемою розрізнення переплетених історій. Визнаючи, що разом ці історії створили відчуття місця та історії місця, вони повинні представити їх таким чином, щоб кожній частині було надано довіру.

Тому немає історичного наративу поза його соціальним потоком, і відносини між цими наративами визначають цей потік. Ці стосунки можуть мати певну ієрархію чи шкалу цінностей, але це не заважає всім наративам відігравати роль у цьому дозволеному потоці: менш законні наративи можуть впливати на більше людей і мати більший вплив, ніж точні.

Наративи тісно пов'язані з історіографіями, на які вони спираються; вони є результатом вибору подій, епізодів і подій минулого, об'єднаних разом із поясненням, яке служить меті в сьогоденні. Вони розкривають переконання та уявлення людей про їхню історію і водночас є їх вираженням, що, у свою чергу, впливає на ці переконання та уявлення. У конфліктних ситуаціях вибірковість, як правило, проявляється особливо яскраво. Залишаючи осторонь інтерпретації минулих подій, які сторони дають, події, на які вони посилаються, самі вибираються для підтримки своїх цілей і часто представлені ізольовано в

просторі та часі від інших подій і подій, які потенційно можуть пролити інше світло на них або надати їм інші пояснення.

Один із способів кинути виклик існуючим історичним нарративам — визначити, чого в них бракує, пропущено або замовчується. Це може бути наслідком упереджень, обмежень або прогалин у джерелах, методах чи системах, які використовували попередні історики. Знаходячи та висвітлюючи ці прогалини та замовчування, можливо викрити обмеження існуючих нарративів і відкрити нові питання та шляхи для дослідження. Наприклад, можливо зосередитися на досвіді, голосах або внеску маргіналізованих або недостатньо представлених груп, таких як жінки, меншини чи підлеглі особи, у певному історичному контексті.

Ще один спосіб кинути виклик існуючим історичним нарративам — використовувати численні та різноманітні джерела, особливо ті, які пропонують різні або суперечливі точки зору, докази чи інтерпретації. Порівнюючи та зіставляючи різні джерела, можливо виявити складність, різноманітність і випадковість історичних явищ і кинути виклик спрощеним або монолітним нарративам. Наприклад, можна використовувати усні історії, візуальні джерела чи матеріальну культуру разом із письмовими документами, щоб дослідити, як різні актори чи групи пережили, репрезентували або запам'ятали історичну подію чи процес.

Третій спосіб кинути виклик існуючим історичним нарративам — застосувати міждисциплінарні та інноваційні методи, особливо ті, які дозволяють аналізувати, синтезувати або візуалізувати джерела по-новому. Використовуючи методи з інших дисциплін, таких як соціологія, антропологія чи цифрові гуманітарні науки, можливо отримати нові ідеї, перспективи або інструменти для історичних досліджень. Наприклад, використовувати аналіз мережі, просторовий аналіз або інтелектуальний аналіз тексту, щоб відображати, вимірювати або ідентифікувати шаблони, тенденції або зв'язки в історичних даних.

Четвертий спосіб кинути виклик існуючим історичним наративам – створити привабливі та доступні результати, особливо ті, які привабливі для ширшої чи іншої аудиторії, або заохочують до участі чи відгуків. Використовуючи різні формати, медіа чи платформи, можливо повідомити про свої висновки, аргументи чи запитання більш креативними та ефективними способами. Наприклад, створити подкаст, блог, відео або інтерактивний веб-сайт, щоб поділитися своїми історичними дослідженнями з громадськістю або співпрацювати з іншими дослідниками, освітянами чи практиками.

П'ятий, і останній розроблений нами спосіб кинути виклик існуючим історичним наративам – це обміркувати власну позицію та припущення, особливо ті, які впливають на ваші дослідницькі питання, джерела, методи чи результати. Усвідомлюючи власні упередження, обмеження чи перспективи, можливо визнати суб'єктивність і невизначеність історичних досліджень і змусити себе бути більш критичними, відкритими чи допитливими. Наприклад, написати рефлексивне твердження, самоінтерв'ю або рецензію, щоб оцінити свій власний процес історичного дослідження та результати.

Отже, створення історичних наративів передбачає поєднання дослідження, інтерпретації, оповіді та презентації. Методологічно воно проходить в декілька етапів, а алгоритм виглядає наступним чином:

1. Дослідження та збір доказів. Історики починають зі збору доказів із первинних джерел, таких як документи, артефакти, усні історії та вторинних джерел, щоб отримати фактичну інформацію про події, людей і контекст.

2. Критичний аналіз. Історики критично оцінюють джерела, враховуючи їхню надійність, упередженість і контекст. Цей аналіз допомагає побудувати точне та тонке розуміння історичних подій.

3. Інтерпретація та синтез. Використовуючи зібрані докази, історики інтерпретують історичні події, об'єднуючи інформацію, щоб сформуванати послідовну розповідь. Це передбачає синтез різних точок зору та побудову основи для оповідання.

4. Контекстуалізація. Розміщення подій у їхньому ширшому історичному, соціальному, культурному та політичному контекстах забезпечує глибину оповіді. Розуміння середовища, в якому розгорталася подія, має вирішальне значення для точного тлумачення.

5. Інклюзивність і різноманітність. Включення різноманітних точок зору та досвіду, включно з маргіналізованими або недостатньо представленими групами, збагачує історичні наративи, роблячи їх більш вичерпними та репрезентативними.

6. Структура оповіді. Створення структури оповіді передбачає узгоджену організацію подій, часто з використанням хронології або тематичних підходів, щоб створити переконливу та зрозумілу історію для аудиторії.

7. Взаємодія з аудиторією. Врахування досвіду, інтересів і попередніх знань аудиторії допомагає створити розповідь так, щоб вона була привабливою та доступною. Техніка оповідання, візуальні ефекти чи інтерактивні елементи можуть посилити залучення аудиторії.

8. Етичні міркування. Історики повинні дотримуватися етичних стандартів у своїх оповіданнях, уникаючи спотворення чи маніпулювання фактами для відповідності конкретним планам. Чесність, точність і прозорість є вирішальними у поданні історичної інформації.

9. Перегляди та оновлення. Історичні наративи підлягають перегляду на основі нових свідчень або нових інтерпретацій. Історики залишаються відкритими до нових перспектив і оновлюють наративи, щоб відобразити останні дослідження.

10. Презентація та розповсюдження. Вибір відповідних засобів, таких як книги, виставки, документальні фільми, онлайн-платформи або освітні програми для представлення історичних оповідей, забезпечує доступність та залучення різноманітної аудиторії.

Створення історичних наративів — це динамічний процес, який включає ретельне дослідження, інтерпретацію, етичні міркування та ефективні техніки

оповідання. Мета полягає в тому, щоб побудувати послідовне й точне уявлення про минуле, яке резонує з аудиторією та навчає її.

Висновки до Розділу 4.

Народження та розвиток публічної історії було невід'ємно пов'язане зі зміною ролі істориків. Хоча терміни були винайдені в Сполучених Штатах у 1970-х роках, публічна історія як переоцінка використання та передачі історії резонує в багатьох країнах і контекстах. Публічні практики історії не є новими, і багато істориків сьогодні визнають, що вони були публічними істориками, не знаючи цього. Специфіка північноамериканського досвіду полягала в потенціалі членів-засновників для інституціоналізації громадського історичного руху через програми академічної підготовки в університетах. Хоча вони створили модель публічної історії Північної Америки - на основі застосування історії - у 1980-х роках процес інтернаціоналізації не був простою дифузією і прийом американських критеріїв іншими національними спільнотами. Якщо інтернаціоналізація значною мірою зазнала невдачі у 1980-х роках, частково через дуже специфічний північноамериканський підхід до публічної історії, а також через обмежену кількість європейських академічних істориків із досвідом поза освітою, які могли б підтримати розвиток публічної історії в університетах.

Останнім успіхом міжнародної публічної історії можна вважати те, що завдяки більш детальному визначенню публічної історії та сприятливому контексту, в якому розповідається про історію, все більша аудиторія стала новим способом перевірки академічних досліджень. Інтернаціоналізація публічної історії створює простір для дискусій та обмінів, у якому практичний і професійний підхід, наприклад, у Північній Америці, могли б співпрацювати з більш теоретичними дискусіями в Європі та Азії, щоб краще зрозуміти зміну ролі істориків у сучасних суспільствах.

Створення центрів громадської історії в Південній Африці, Ірландії, Німеччині та Бразилії документують процес інтернаціоналізації та зростання кількості країн, у яких публічна історія визнається та практикується як академічна дисципліна. Зростаюча дискусія щодо міжнародних питань не тільки викликає питання про визначення публічної історії, але також змушує нас розглянути ступінь, до якого поява нових центрів вплинула на практику публічної історії та сприяла створенню актуальної галузі міжнародної суспільної історії.

Незважаючи на те, що суспільна історія розвивалася через міцні зв'язки з місцевою історією, міжнародний, транснаціональний і порівняльний підходи відкривають нові можливості. Міжнародна публічна історія – це не просто співпраця між публічними істориками з різних країн, але новий підхід до минулого, в якому розуміється місцеве крізь призму міжнародної та транснаціональної історії. Важливо зрозуміти що місцеві та міжнародні підходи не виключають один одного. По суті, міжнародна публічна історія допомагає узгодити два підходи, адаптуючи публічну історію до взаємопов'язаного світу міграції, торгівлі, ЗМІ та Інтернету.

З одного боку, публічні історики здатні зрозуміти міжнародну історію через життя та досвід спільнот на місцевому рівні. З іншого боку, глобальна перспектива заохочує публічних істориків інтерпретувати місцеву історію, історію груп і родину в ширших мережах аналізу. Глокальний аналіз може здійснюватися через конкретні транснаціональні теми, такі як мігранти та торгівля, або будувати мости між місцевими історіями та міжнародним контекстом. Зараз все частіше є можливість громадським історикам працювати як посередниками між місцевими громадами та міжнародною та транснаціональною історією.

ВИСНОВКИ

Під час нашого дослідження ми дійшли наступних висновків:

1. Публічна історія - це велика і складна галузь із рамками історичних подій, методами та темами, які є предметом гарячих дискусій. Авторами багатьох посібників публічна історія розглядається як динамічний процес, що поєднує практичні навички історичного дослідження та широкий спектр роботи з громадськістю та для громадськості, що базується на концептуальному контексті. Дослідники визначають публічну історичну роботу як аналітичну й активну - практичну роботу, що ґрунтується на вдумливих роздумах - і розміщують публічну історію як професійну практику в інтелектуальному контексті, який стає все більш демократичним, технологічним і транснаціональним.

Хоча національна держава залишається основним засобом ідентифікації для багатьох, збільшення мобільності та цифрова революція спричинили набагато ширший погляд і усвідомлення світу за межами локального, формуючи не лише наше сьогоденне життя, але й наше розуміння минулого.

За останні три десятиліття з'явилася значна кількість робіт (книг, розділів, статей), проектів, конференцій, випускних програм і дослідницьких центрів з цифрової історії та суспільної історії. Особливого успіху у цій галузі, на наш погляд, досягли у США та деяких країнах Західної Європи, а також у Японії та Австралії.

Україна у галузі розвитку публічної історії також швидко та якісно розвивається, але відчувається певний брак ґрунтовних досліджень з проблематики у вітчизняному науковому просторі.

Весь масив історіографії нашого дослідження ми, передусім, аналізували не лише з точки зору репрезентативності, фундаментальності та відповідності до поставлених завдань нашого дослідження, але й з точки зору глибини розкриття тих тем, яким присвячена кожна публікація.

У підсумку, ми зібрали базовий кейс джерел та історіографії, необхідний для проведення нашого наукового дослідження.

2. Безпосередньо сам концепт публічної історії відображає ідею про активне залучення суспільства до історичного досвіду, розуміння минулого та його впливу на сучасність. Це не лише про доступність історичних фактів та подій, але і про залучення громадськості до дискусій, інтерпретацій та рефлексії щодо значення минулого для сучасного суспільства. Доступність історії для громадян в різних країнах може значно відрізнятись через різні фактори, такі як культурні традиції, освітня система, наявність ресурсів та політичні умови, тому важливо і надалі виводити національні історії на міжнародний рівень для формування в людському суспільстві розуміння загальнолюдських наднаціональних цінностей, що склалися впродовж історії. Це може слугувати потужним об'єднуючим та стабілізуючим фактором у загальнопланетарному масштабі.

Публічна історія заснована на побудові наративів про минуле чи сьогодення публічно та навмисно. Мета може бути різною: від політичної та ідеологічної до практичної чи розважальної. Вона може проявлятися на рівні географічної спільноти, або на національному чи міжнародному рівні.

3. Публічна історія бере інформацію з різних джерел, щоб залучити та проінформувати широку громадськість про історичні події, наративи та інтерпретації. Публічні історичні джерела мають на меті зробити історичні знання доступними, привабливими та актуальними для різноманітних аудиторій, сприяючи кращому розумінню та оцінці минулого в сучасному суспільстві.

До основних джерел публічної історії на основі нашого аналізу історіографії та джерел ми віднесли:

а) Музеї та виставки: музеї курують виставки, які представляють історичні артефакти, документи, твори мистецтва та інтерактивні дисплеї, щоб донести історичні наративи до громадськості. Ці експонати часто обслуговують різноманітну аудиторію та мають на меті зробити історію доступною та привабливою.

b) Історичні місця та пам'ятки: місця історичного значення, такі як поля битв, пам'ятники, орієнтири, будівлі спадщини та археологічні об'єкти, служать відчутними зв'язками з минулим. Інтерпретаційні знаки, екскурсії та центри для відвідувачів у цих місцях часто пропонують зрозуміти їхній історичний контекст.

c) Цифрові платформи: Інтернет-ресурси, веб-сайти, віртуальні тури та цифрові архіви надають людям доступні можливості для вивчення історичної інформації та першоджерел з будь-якої точки світу.

d) Публікації: Книги, статті, журнали та інші письмові матеріали, авторами яких є історики, науковці та експерти в галузі, роблять історичні дослідження та інтерпретації доступними для широкої аудиторії.

e) Документальні фільми та інші візуальні медіа: Візуальні медіа, зокрема документальні фільми, історичні фільми та телевізійні серіали, пропонують цікаві способи подання історії, надаючи візуальні наративи та інтерпретації, які охоплюють широку аудиторію. Втім, подекуди, ці засоби розповсюдження історичної інформації дуже часто намагаються вразити емоційно, ніж вірно та неупереджено відтворити реальний історичний перебіг подій.

f) Проекти усної історії: запис і збереження усних історій за допомогою інтерв'ю та свідчень людей, які пережили історичні події з перших вуст. Ці записи додають різноманітні точки зору та особисті наративи до історичних записів. Це особливо актуально зараз для українського та міжнародного суспільства для збереження реальних подій в умовах російсько-української війни.

g) Залучення громади до публічних дискусій: залучення місцевих громад через семінари, лекції, публічні бесіди та спільні проекти заохочує участь громадськості у збереженні та поширенні місцевої історії та традицій.

i) Освітні програми: включення історичного змісту в шкільні програми, освітні програми та семінари допомагає формувати краще розуміння історії серед молоді.

к) Архіви та бібліотеки: сховища першоджерел, таких як листи, рукописи, фотографії та інші документи, надають історикам і громадськості цінні ресурси для доступу до оригінальних матеріалів для дослідження та навчання.

л) Історичний туризм: екскурсії, туристичні стежки та культурні заходи, зосереджені на історичних місцях і традиціях, приваблюють відвідувачів і сприяють розумінню місцевої та світової історії. Наразі, в Україні цей спосіб пізнання історії має обмежені можливості в реаліях сьогодення, але і до нападу росії на нашу країну 24 лютого 2022 року, і у перспективі після нашої перемоги – це дуже привабливий і з соціально-культурної, і з економічної точки зору напрям набуття історичних знань.

4. Хоча національна держава залишається основним засобом ідентифікації для багатьох людей, збільшення мобільності та цифрова революція спричинили набагато ширший погляд і усвідомлення світу за межами локального, формуючи не лише наше сьогоденне життя, але й наше розуміння минулого.

Зростаюча кількість програм публічної історії в усьому світі надає можливості для міжнародної співпраці та обговорення. Ми вважаємо, що збільшення кількості міжнародних публічних історичних проєктів і програм, а також глобальне використання англійської мови та Інтернету заохочують нові історичні підходи та практики. Один із способів вирішення проблеми інтернаціоналізації публічної історії - це спонукати до глобальних інтерпретацій минулого. Громадські історики дедалі більше відповідають за розуміння зв'язків між місцевими, національними та міжнародними інтерпретаціями минулого.

5. Концепція публічної історії ставить у центр співвідношення між науковими дослідженнями і широкою громадськістю, створюючи можливості для співпраці, взаємодії та розуміння ролі історії у формуванні сучасного світу. Забезпечення доступності історії для громадян є важливим елементом формування національної ідентичності, культурного розвитку та розуміння минулого для забезпечення кращого майбутнього. Чим більше можливостей для вивчення історії має громадянин, тим більш об'єктивне та різноманітне уявлення він може мати про світову історію взагалі та історію своєї країни зокрема. І саме

на публічну сферу, на нашу думку, мають бути спрямовані зусилля академічних істориків для унеможливлення будь-яких маніпуляцій історичною фактологією. Адже саме публічна сфера є найбільш вразливою у питанні розповсюдження фейкових історичних концептів та вкрай руйнівними для громадянського суспільства маніпуляціями історичною фактологією.

На наш погляд, комерціалізація історії в розрізі її публічності поділяє все суспільство на дві частини. Перші, це ті, хто «споживає» історію вдумливо, з певною метою зрозуміти щось для себе. Другі сприймають історію, як розвагу.

Отже, і ті, хто продукують та просувають історичні наративи з комерційною метою у соціум можуть також поділятися на дві категорії у своїй боротьбі за аудиторію. Перші будуть вкладати зусилля, час та кошти, щоб зробити історичний контент свого кінцевого продукту достовірним, автентичним, доказовим. Наприклад, запрошувати професійних істориків для консультацій у свої проєкти. Другі будуть відходити від історичної правди, або трансформувати її так, щоб привабити аудиторію саме емоціями.

6. Розвиток практик, спрямованих на розуміння та визнання ролі, яку історія відіграє у формуванні нашого сьогодення, в тому числі стосовно соціальних проблем та сучасних конфліктів і розширення областей застосування історичних знань, таких як історична консультація для політиків, аналіз подій, що відбуваються та використання історичних аналогій для прийняття рішень у різних галузях суспільства тощо значно підвищує громадянську публічну свідомість та відповідальність.

Сучасні тенденції розвитку практик публічної історії охоплюють декілька напрямків: інтерактивність, цифровізацію, креативне використання технологій, увагу до всіх представників даного соціуму, підвищення громадської свідомості про природу історії тощо. Так, наприклад, інтерактивність може включати в себе використання інтерактивних додатків, віртуальних турів та можливість спілкування з експонатами, а використання віртуальної реальності, розширеної реальності та інших новітніх технологій все ширше використовують для створення почуттєвих історичних досвідів.

7. Ми визначили, що основними способами інтернаціоналізації публічної історії є:

а) Глобальні перспективи, а саме включення наративів з різних регіонів, культур і суспільств в історичні виставки, музеї та освітні програми для надання різноманітних поглядів на історичні події.

б) Транснаціональна співпраця - це заохочення співпраці між істориками, установами та дослідниками з різних країн для створення проектів, які досліджують спільну історію, конфлікти чи культурні обміни.

в) Цифрові платформи. Використання цифрових платформ і онлайн-ресурсів для обміну історичним вмістом, що робить його доступним для глобальної аудиторії та уможливорює конструктивний міжкультурний діалог.

г) Створення та використання програм культурного обміну, що включає у себе організацію виставок, семінарів і майстер-класів, які сприяють культурному обміну, демонструючи «історії» з різних куточків світу та сприяючи дискусіям між різними громадами.

д) Критичний аналіз, тобто заохочення критичного аналізу історичних наративів, боротьба зі стереотипами, упередженнями та однобічним тлумаченням історії, а також сприяння більш об'єктивному розумінню складних глобальних подій.

е) Освітні ініціативи - інтеграція міжнародних аспектів у навчальні програми з історії в школах та університетах, сприяння розумінню глобальних взаємозв'язків і впливу історичних подій на різні суспільства в усьому світі.

ж) Широке залучення громадськості - взаємодія з різними спільнотами через публічні форуми, обговорення та інформаційні програми, які заохочують діалог і розуміння між людьми з різним культурним походженням.

Створення історичних наративів — це динамічний процес, який включає ретельне дослідження, інтерпретацію, етичні міркування та ефективні техніки оповідання. Мета полягає в тому, щоб побудувати послідовне й точне уявлення про минуле, яке резонує з аудиторією та навчає її.

8. Україна має величезну кількість історичних пам'яток, музеїв та археологічних об'єктів, які можна відвідати для вивчення історії країни, наприклад Національний історичний музей України. Але наразі для нас в умовах російсько-української війни постає ще одна надважливе питання – фізичне збереження фондів музеїв, історико-культурних заповідників, і взагалі збереження багатой історико-культурної спадщини України. Почасти це питання вирішується завдяки мережі Інтернет та цифровим технологіям взагалі, котрі надають можливість доступу до інформації про правдиву історію нашої країни через віртуальні тури, онлайн-ресурси музеїв, цифрові архіви та історичні сайти. Наряду з цим існує низка урядових та недержавних ініціатив, спрямованих на збереження і популяризацію історичної спадщини, такі як фестивалі, виставки та інші заходи, що пропонують можливості для громадськості дізнатися більше про історію країни.

Однак існують певні виклики, такі як періодичні зміни в історичних наративах через політичні чинники, недостатнє вивчення певних періодів історії, а також обґрунтовано-обмежений доступ до архівних першоджерел.

Створення доступних історичних ресурсів, музеїв, виставок, веб-сайтів, аудіо-книг та інших форматів, які роблять історію доступною та зрозумілою для широкої аудиторії, використання інтерактивних методів для залучення громадськості до історичних подій та артефактів, створення можливостей для особистого досвіду і взаємодії з історією, залучення різних думок і інтерпретацій для створення більш повного та об'єктивного образу минулого, створення публічних платформ для вільної дискусії, обміну думками та виявлення різних точок зору на історичні питання, а також аналіз та рефлексія про те, як історія впливає на сучасне суспільство, включаючи визначення подібностей, відмінностей та уроків, які можна вивчити з минулого – саме таким, на нашу думку, має бути конструктивне наповнення публічного історичного простору України.

Таким чином, інтернаціоналізуючи публічну історію, тобто розширюючи її від національної історії до міжнародного формату, та з включенням

національних історій у міжнародний історичний процес, ми можемо створити більш повне та комплексне розуміння минулого, сприяючи почуттю спільної загальнолюдської спадщини, культурному обміну та взаємній повазі між людьми в усьому світі.

Але залучення народу до історії є складнішою справою, ніж більшість вчених готові були визнати, бо це пов'язано з сучасним культурним досвідом людства в умовах глобалізації. Хоча історія пронизує сучасну культуру, але вона все більше використовується, споживається у публічному просторі. Академічна історія у багатьох країнах, особливо тих, що відносять до «розвинених», поза стін освітніх чи наукових закладів вже не має монополії на історичне знання.

Публічна історія часто перетинається з політично делікатними темами, такими як примирення суперечливих історичних подій, визнання минулої несправедливості або розгляд суперечливих наративів. Обговорення цих питань вимагає ретельного вивчення політичних та етичних міркувань.

Політичні впливи можуть формувати суспільну пам'ять і вшанування історичних подій шляхом встановлення меморіалів, пам'ятників або офіційних наративів, які відображають конкретні політичні плани чи ідеології, але публічні історики дотримуються етичних принципів у дослідженні, інтерпретації та представленні історичних матеріалів. Вони повинні орієнтуватися в питаннях точності, репрезентативності та інклюзивності, враховуючи правові та етичні наслідки.

Ініціативи з публічної історії, які передбачають транскордонну співпрацю або стосуються транснаціональних історичних подій, можуть зіткнутися з труднощами в дипломатичних або міжнародних відносинах, вимагаючи ретельного розгляду політичних моментів і дипломатичних протоколів. До того ж політичні рішення можуть впливати на доступ до архівних матеріалів, публічних документів або історичної інформації. Адвокація відкритого доступу та прозорості архівної політики має вирішальне значення для сприяння науковим дослідженням та залученню громадськості.

Орієнтування в політичному та правовому ландшафті публічної історії вимагає балансу між збереженням історичної цілісності, сприянням відкритості та інклюзивності та дотриманням правових та етичних принципів у тлумаченні та представленні історичних наративів громадськості.

Отже, публічна історія - це галузь в історичних науках, яка складається з професіоналів та аматорів, які займаються історичною роботою в різних державних і приватних умовах для різних аудиторій у всьому світі. Серед середовища, в якому вони працюють, можуть бути міжнародні та транснаціональні організації, уряди всіх рівнів, а також місцеві, регіональні чи національні некомерційні, корпоративні, культурні та освітні установи. Соціум для соціуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Albin R. (2016) Collective Responsibility: Organizations as Organic Entities // Open Journal of Philosophy, 6, 392-405. // doi: 10.4236/ojpp.2016.64036
2. American Association for State and Local history // URL: <https://aaslh.org/>
3. Apostolopoulos P. (2022) Review of Serge Noiret, Mark Tebeau, and Gerben Zaagsma (ed.), Handbook of Digital Public History (Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2022).// [International Public History](#) 5(2) / DOI:[10.1515/iph-2022-2048](https://doi.org/10.1515/iph-2022-2048)
4. Archibald R.R. (1997) Memory and the Process of Public History // The Public Historian 19. - no. 2 (1997). - p. 61-64. // URL: <https://www.jstor.org/stable/3379144>
5. Blatti J. (1990) Public History and Oral History // Journal of American History, Volume 77, Issue 2, September 1990, Pages 615–625; <https://academic.oup.com/jah/article-abstract/77/2/615/769514?redirectedFrom=fulltext>
6. Butler T. (2009) ‘Memoryscape:’ Integrating Oral History, Memory and Landscape on the River Thames / in People and Their Pasts: Public History Today, ed. Paul Ashton and Hilda Kean - Basingstoke, England: Palgrave Macmillan, 2009, pp. 223– 239.
7. Cauvin Th. (2016) Public History: A Textbook of Practice - New York: Routledge, 2016. - 302 p.
8. Cauvin Th. (2022) Defining public history // Public History: a Textbook of Practice // <https://doi.org/10.4324/9781003045335>
9. Chaim Noy (2018) Memory, media, and museum audience’s discourse of remembering. - 2018 - Critical Discourse Studies 15 (1):19-38. // URL: <https://philpapers.org/rec/NOYMMA>
10. Crane S. A. (1994) Memory, Distortion, and History in the Museum // History and Theory 36. - no. 4 (1994) - p. 44-63. // URL: <https://philpapers.org/rec/CRAMDA>

11. Crimmins T. J. (1979) The Past in the Present: An Agenda for Public History and Historic Preservation // The Georgia Historical Quarterly 63, no. 1 (1979): 53-59
12. de Groot J. (2009) Consuming History: Historians and heritage in contemporary popular culture. – L.-NY: Routledge, 2009. – 287 p.
13. Dickinson, Greg ; Blair, Carole & Ott, Brian L. (eds.) (2010). Places of Public Memory: The Rhetoric of Museums and Memorials. University of Alabama Press. // URL: https://www.academia.edu/66728988/Places_of_Public_Memory_The_Rhetoric_of_Museums_and_Memorials
14. Franco B. (1997) Public History and Memory: A Museum Perspective // The Public Historian 19, no. 2 (1997): 65-67 // URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Public-History-and-Memory%3A-A-Museum-Perspective-Franco/28c1d126f0d4577e9f001fa8f8dd1aa0444bec5a>
15. Frevert U. (2011) Emotions in History: Lost and Found (The Natalie Zemon Davis Annual Lecture Series at Central European University, Budapest). – Central European University Press, 2011 - 264 p.
16. Halbwachs M. (1992) On Collective Memory. University of Chicago Press. // URL: https://kulturiskvlevedi.weebly.com/uploads/1/8/3/7/18376403/maurice_halbwachs_compressed.pdf
17. Halmesvirta A. (2011) Public History in the Making: A New Methodological Approach to Study Memory-Building // URL: <https://www.monnet-centre.uni-bremen.de/pdf/wp/2011-2%20Halmesvirta,%20Anssi.pdf>
18. Higgitt R. (2017) Challenging Tropes: Genius, Heroic Invention, and the Longitude Problem in the Museum // Isis 108 (2):371-380 (2017) // URL: <https://philpapers.org/rec/HIGCTG>
19. Historypin // URL: <https://www.historypin.org/en/>

20. Hurley A. (2006) Narrating the Urban Waterfront: The Role of Public History in Community Revitalization // *The Public Historian* 28, no. 4 (2006): 19-50. // URL: <https://online.ucpress.edu/tph/article-abstract/28/4/19/88631/Narrating-the-Urban-Waterfront-The-Role-of-Public?redirectedFrom=fulltext>
21. International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property // URL: <http://www.iccrom.org>
22. International Council on Monuments and Sites // URL: <http://www.icomos.org/en>
23. International Union for Conservation of Nature // URL: <http://www.iucn.org>
24. istPUBLICA: Публічна історія в Україні та світі: Матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2019 року. – Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. – 64 с.
25. Andermann J. (2012) Memory, Community and the New Museum // URL: https://www.academia.edu/27906202/Memory_Community_and_the_New_Museum
26. Leuchtenburg W.E. (1992) The Historian and the Public Realm // *The American Historical Review* 97, no. 1 (1992): 1-18. // URL: <https://academic.oup.com/ahr/article/97/1/1/47317>
27. Liddington J. (2002) What Is Public History? Publics and Their Pasts, Meanings and Practices // *Oral History* 30, no. 1 (2002): 83-93. // URL: <https://eclass.uowm.gr/modules/document/file.php/ELED278/Liddington%20public%20history%202002%20OH.pdf>
28. Merike Lang (1970) Cultural memory in the museum and its dialogue with collective and individual memory // URL: https://www.academia.edu/84996928/Cultural_memory_in_the_museum_and_its_dialogue_with_collective_and_individual_memory
29. Museum Activism (2019) / Edited By Robert R. Janes, Richard Sandell – London: Routledge, 2019. – 436 p. // URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781351251044/museum-activism-robert-janes-richard-sandell>

30. National Museum of India // URL: <https://www.nationalmuseumindia.gov.in/en>
31. National Museum of Japan // URL: <https://www.tnm.jp/?lang=en>
32. Neuberger J. Not even past: Public and Digital: Doing History Now // URL: <https://notevenpast.org/public-and-digital-doing-history-now/>
33. Nikulin D. (2008) Memory and History // Idealistic Studies 38 (1-2):75-90 (2008) // <https://doi.org/10.5840/idstudies2008381/26>
34. Nilson T. (2018) Cultural Heritage Preservation: The Past, the Present and the Future / Tomas Nilson, Kristina Thorell (eds.) // URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1224014/FULLTEXT01.pdf>
35. Njabulo Chipangura (2019) Museums as public forums for 21st century societies: a perspective from the National Museums and Monuments of Zimbabwe // URL: [https://www.academia.edu/39083116/Museums as public forums for 21st century societies a perspective from the National Museums and Monuments of Zimbabwe](https://www.academia.edu/39083116/Museums_as_public_forums_for_21st_century_societies_a_perspective_from_the_National_Museums_and_Monuments_of_Zimbabwe)
36. Noiret S. (2022) Handbook of Digital Public History / Noiret, Serge, Tebeau, Mark and Zaagsma, Gerben. - Berlin, Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2022. <https://doi.org/10.1515/9783110430295>
37. On Collective Memory // Lewis A. Coser (ed.) - University of Chicago Press (1992) // <https://philpapers.org/rec/COSOCM>
38. Philip Tonner Museums, Ethics and Truth: Why Museums' Collecting Policies Must Face up to the Problem of Testimony. - 2016 - Royal Institute of Philosophy Supplement 79:159-177. // URL: <https://philpapers.org/rec/TONMEA>
39. Salvanou E. (2020) "James B. Gardner and Paula Hamilton (eds.), The Oxford Handbook of Public History". *Historiein* 19 (1). <https://doi.org/10.12681/historein.20534>.
40. The British Museum // URL: <https://www.britishmuseum.org/>

41. The International Federation for Public History // URL: <https://ifph.hypotheses.org/>
42. The National Museum of Finland // URL: <https://www.kansallismuseo.fi/en/kansallismuseo>
43. The National Museum of Iceland // URL: https://www.thjodminjasafn.is/english/?gclid=CjwKCAiAx_GqBhBQEiwAIDNAZsFB58lbhx-fZ6L-RUbc1RiMSa-alSrdBxnnrH9GonWfA27WNq15RxoCb8QQAvD_BwE
44. The Oxford Handbook of Public History (2017) / Paula Hamilton (ed.), James B. Gardner (ed.) // <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199766024.001.0001>
45. UNESCO World Heritage Committee // URL: <http://whc.unesco.org/en/committee/>
46. Weiss M. (2017) Discussing Public History: A Review // URL: https://www.academia.edu/38192097/Discussing_Public_History_A_Review_docx
47. Wikipedia // URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
48. Woods T. A. (1995) Museums and the Public: Doing History Together // The Journal of American History 82, no. 3 (1995): 1111-1115. // URL: <https://marcuse.faculty.history.ucsb.edu/classes/201/articles/95WoodsMuseum.sJAH.pdf>
49. Woods T.A. (1989) The Challenge of Public History // The Oral History Review 17, no. 2 (1989): 97-102. // URL: <https://www.jstor.org/stable/3675153>
50. World Heritage List Statistics // URL: <http://whc.unesco.org/en/list/stat#s1>
51. Браїлян Є. (2018) Публічна історія в Україні: пошук консенсусу // URL: <https://zn.ua/ukr/HISTORY/publiczna-istoriya-v-ukrayini-u-poshukah-konsensusu-286324.html>

- 52.Віртуальний музей Жіночої та гендерної історії // URL: <https://gendermuseum.com/en/>
53. Володимир Склокін: «Держава творить національну пам'ять, але забуває про різноманіття спогадів регіонів». Інтерв'ю (2019) // URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/intervyu/2675-volodimir-sklokin-derzhava-tvorit-natsionalnu-pam-yat-ale-zabuvae-pro-riznomanittya-spogadiv-regioniv>
- 54.Грицак Я. (2021) Країна без пам'яті // URL: <https://nspu.com.ua/novini/yaroslav-gricak-kraina-bez-pam-yati/>
- 55.Грицак Я. (2022) Подолати минуле. Глобальна історія України. – К.:Портал, 2022. – 432 с.
- 56.Дарвін-онлайн // URL: <http://darwin-online.org.uk/manuscripts.html>
- 57.Електронна бібліотека Інституту всесвітньої історії НАН України // URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/view/subjects/>
- 58.Електронна бібліотека Інституту історії України НАН України // URL:<http://resource.history.org.ua/>
59. Закон України «Про музеї та музейну справу» (редакція від 07.09.2023) // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>
- 60.Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (редакція від 02.07.2023) // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>
- 61.Іваницька О.П. (2023) Феномен історичної пам'яті в політичних процесах сучасної Іспанії // <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.3.9>
- 62.Інтернет–проект «Національний банк даних жертв політичних репресій радянської доби в Україні» // URL: <https://www.reabit.org.ua/>
- 63.Істографія //URL: <https://histography.io/>
- 64.Кобилярчик К. (2021) Струп: Іспанія роз'ятрює рани / Переклад Юлії Семенюк. - Львів: Човен, 2021. - 320 с.
65. Лягуша А. О. (2018) Розвиток публічної історії в Україні // URL: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/7119>

- 66.Музеї України // URL:<https://www.library.cv.ua/muzeyi-ukrayini>
- 67.Музей історичних коштовностей // URL: <http://www.miku.org.ua/>
- 68.Музей однієї вулиці // URL: <https://onestreet.kiev.ua/>
- 69.Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України // URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/253>
- 70.Національна Рада з публічної історії (США) // URL: <https://ncph.org/what-is-public-history/about-the-field/>
- 71.Національний музей американської історії // URL: <https://americanhistory.si.edu/about>
72. Національний музей Голодомору-геноциду // URL: <https://holodomormuseum.org.ua/>
- 73.Національний музей історії України // URL:<https://nmiu.org/>
- 74.Обласний державний архів Дніпропетровської області // URL: <https://dp.archives.gov.ua/>
75. Ославська С. (2020) Публічна історія в Україні: критичне осмислення та солідарність з минулим // URL: <https://ua.boell.org/uk/2020/05/08/publiczna-istoriya-v-ukraini-kritichne-osmislennya-ta-solidarnist-z-minulim>
76. Положення «Про музейний фонд України», затверджений Постановою КМУ «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» № 1147 від 20.07.2000 (редакція 08.07.2021) // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text>
- 77.Проект «Ukrainer» // URL:<https://ukrainer.net/>
- 78.Проект «ім.Т.Г.Шевченко» // URL:<https://www.youtube.com/@imgsh>
- 79.Проект «Історія без міфів» // URL:<https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv>
- 80.Проект «Історія на карті» // URL:<https://www.youtube.com/@istoriyanakarti>
- 81.Проект «Останній Капіталіст» // URL:<https://www.youtube.com/@OstanniyCapitalist>
- 82.Проект «Хащі» // URL:<https://www.youtube.com/@hushchi>
- 83.Проект «Ціна Держави» // URL:<https://www.youtube.com/@costua>

- 84.Публічна історія в умовах війни: переосмислення підходів і форматів // URL: <https://www.lvivcenter.org/conferences/public-history-and-war/>
- 85.Публічна історія як складова "м'якої сили" у сучасному суспільстві: з досвіду Австралії / Т. Орлова // Український історичний журнал. — 2021. — Число 5. — С. 165-174. // URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/184552>
- 86.Спільнота AskHistorians на платформі reddit // URL: <https://www.reddit.com/r/AskHistorians/>
- 87.Толстов С.В. (2017) Досвід національного примирення в Іспанії. Європейська і світова практика досягнення консенсусу та національної єдності: алгоритм для України. Аналітична доповідь / А.І.Кудряченко (кер. авт. кол.), Т.О.Метельова, В.В.Солошенко. с. 19-24. // URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4650/>
- 88.Український інститут національної пам'яті // URL: <https://uinp.gov.ua/>
- 89.Український музей (Нью-Йорк, США) // URL: <https://www.theukrainianmuseum.org/>
- 90.Український національний музей (Чикаго, США) // URL: <https://ukrainiannationalmuseum.org/about-3/>
- 91.Улюра Г. (2023) Забування як національне примирення? – Ні, не працює // URL: <https://day.kyiv.ua/blog/kultura/zabuvannya-yak-natsionalne-prymyrennya-ni-ne-pratsyuye>
- 92.Центральні державні архівні установи України // URL: <https://archives.gov.ua/ua/%d1%86%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%80%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d1%96-%d0%b4%d0%b5%d1%80%d0%b6%d0%b0%d0%b2%d0%bd%d1%96-%d0%b0%d1%80%d1%85%d1%96%d0%b2%d0%bd%d1%96-%d1%83%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%bd%d0%be%d0%b2/>
93. Чекаленко Л. (2021) Публічна історія: нове відкриття чи призабута давність? // URL: <http://ud.gdip.com.ua/publicna-istoriia-nove-vidkryttia-chy-pryzabuta-davnist.html>

94. Чекаленко Л.Д. (2021) Публічна історія: виклики ХХІ ст.: монографія. – К.: Видавничий дім «АртЕк», 2021. – 272 с.
- 95.Чеканов Ю. (2021) Репрезентація історичного часу і простору в узагальнюючих працях вчених Школи «Анналів» // https://hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/42.pdf